

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

2012

Bc. Zuzana Stárková

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Vývoj finanční gramotnosti

Development of financial literacy

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Autorka:

Bc. Zuzana Stárková

Děkuji paní profesorce PhDr. Beátě Krahulcové, CSc. za odborné vedení práce a cenné rady. Dále děkuji poradně při finanční tísní, která mi umožnila získat praktické zkušenosti ke své práci.

Také děkuji svému příteli a celé své rodině za podporu a trpělivost.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Vývoj finanční gramotnosti napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne

Zuzana Stárková

Anotace

Tématem této diplomové práce je finanční gramotnost a je zaměřena na problematiku a nebezpečí finanční negramotnosti.

Úvodní část se zabývá objasněním pojmu finanční gramotnost, jejími příčinami a důsledky. V dalších kapitolách se věnuje gramotnosti peněžní, jejíž neznalost způsobuje časté problémy v oblasti využívání úvěrů a půjček a následně způsobuje komplikace zadluženosti. Vysvětluje důležité pojmy, jejichž znalost je nezbytná při využívání bankovních služeb a produktů.

Poslední kapitoly teoretické části popisují zákon o ochraně spotřebitele a zmiňují také dva důležité pojmy, exekuce a insolvence.

Výzkumná část diplomové práce se zabývá znalostmi a zkušenostmi z oblasti financí u vysokoškolských studentů.

Klíčové pojmy: Finanční gramotnost, Ekonomické chování, Bankovníctví, Úrok, Roční procentní sazba nákladů, Ochrana spotřebitele, Exekuce, Insolvence

Annotation

Main topic of the diploma thesis is financial literacy, more specifically the risk of its consequences.

First part of the thesis deals with definition of financial literacy, its causes and consequences. Next chapters are devoted to monetary literacy, ignorance of which causes many problems in the area of credits, loans and subsequently may lead to indebtedness. This part of the text defines important key words, whose knowledge is essential for using of banking services and products

Last chapters of the theoretical part introduce the Consumer Protection Act and the issues of seizures and insolvency.

Main objective of the practical part of the thesis is to carry out a research among university students in order to summarize the level of their awareness, knowledge and experience in the financial area.

Key words: financial literacy, economical behaviour, banking, interest rates, annual percentage rate (APR), consumer protection, seizure, insolvency

Obsah

ÚVOD	7
1 FINANČNÍ GRAMOTNOST	9
1.1 PRACOVNÍ SKUPINA PRO FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ PSFV	9
1.2 DEFINICE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	10
1.3 ROZDĚLENÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA JEDNOTLIVÉ SLOŽKY	11
2 GRAMOTNOST	12
2.1 FUNKČNÍ GRAMOTNOST	12
2.2 DNEŠNÍ „EKONOMICKÁ“ SPOLEČNOST	13
3 PŘÍČINY A DŮSLEDKY FINANČNÍ NEGRAMOTNOSTI	15
3.1 MINULOST V EKONOMICE	15
3.2 RODINA A VÝCHOVA K EKONOMICKÉMU CHOVÁNÍ	16
3.3 PŘÍLIŠ MNOHO INFORMACÍ	17
3.4 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	18
3.5 DŮSLEDKY FINANČNÍ NEGRAMOTNOSTI	20
4 PENĚŽNÍ GRAMOTNOST A BANKOVNÍ I NEBANKOVNÍ INSTITUCE	21
4.1 PENÍZE	21
4.2 BANKOVNÍ SEKTOR	23
4.3 BANKY – OBLAST (NE)PROZKOUMANÁ	25
4.4 NEBANKOVNÍ SEKTOR	26
4.5 ÚROK A ROČNÍ PROCENTNÍ SAZBA NÁKLADŮ	27
5 OCHRANA SPOTŘEBITELE	30
5.1 PŘED ČÍM JE TŘEBA SE CHRÁNIT	30
5.2 OCHRANA SPOTŘEBITELE OD ČESKÉ NÁRODNÍ BANKY A ČESKÉ OBCHODNÍ INSPEKCE	31
6 VÝUKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	33
6.1 NÁRODNÍ STRATEGIE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	33
6.2 FINANČNÍ GRAMOTNOST VE VÝUCE	34
7 EXEKUCE A INSOLVENCE	36
7.1 EXEKUCE	36
7.2 INSOLVENCE	37
8 ANALÝZA STAVU FINANČNÍ GRAMOTNOSTI U VYBRANÝCH VZORKŮ VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ	40
8.1 MÉDIA A SPOLEČNOST	40
8.2 CÍL	41

8.3	ÚKOLY	42
8.4	METODY A METODIKA ŠETŘENÍ.....	43
8.5	VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE.....	43
8.6	ZÁVĚR ŠETŘENÍ.....	64
	ZÁVĚR	66
	LITERATURA:	68
	SEZNAM GRAFŮ	69
	PŘÍLOHY	70

Úvod

Tématem mé diplomové práce je vývoj finanční gramotnosti. Finanční gramotnost je pojem, se kterým se setkáme nejen v oblasti ekonomie a financí, ale především v oblasti psychosociální. Pojem finanční gramotnost je významným elementem našeho života, neboť se jedná o schopnost a dovednost žít ekonomicky vyrovnaný život.

Nejedná se o pojem neznámý, postupným vývojem se dostává mnohem více do podvědomí občanů. První kapitoly nás seznamují s pracovní skupinou pro finanční vzdělávání, jejímž úkolem je vypracování návrhu na zvýšení úrovně finanční gramotnosti občanů České republiky. V dalších kapitolách jsou popsány příčiny a důsledky finanční negramotnosti, které nám ukazují, že se nejedná pouze o záležitost ekonomickou. Finanční negramotnost následně ovlivňuje všechny složky života a je velkým nebezpečím v oblasti sociální a psychické.

Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřila na problematiku bankovních služeb a produktů. Převážně na vysvětlení základních pojmů, se kterými se při vyřizování úvěrů a různých půjček setkáme vždy a jejichž neznalost představuje v otázce finanční gramotnosti velký problém. Jedná se o základní pojmy, jako je úrok, či roční procentní sazba nákladů. Pojmy, které již převážná většina občanů sice zná, ale přesto jim správně nerozumí a nedokáže je vysvětlit.

Kapitola šestá nás seznamuje s hlavním způsobem boje proti finanční negramotnosti a tím je prevence. Výsledkem pracovní skupiny pro finanční vzdělávání je vypracování Národní strategie finančního vzdělávání a postupné zařazování do výuky, již základních škol. Cílem je seznamovat s těmito pojmy již žáky na školách a připravit je na danou problematiku alespoň teoreticky.

Kapitola exekuce a insolvence se věnuje vysvětlení těchto pojmů a přináší další informace, které s touto oblastí úzce souvisí.

Výzkumná část diplomové práce analyzuje znalost a úroveň finanční gramotnosti u vysokoškolských studentů na zdejší fakultě. Tedy na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Vybrala jsem studenty, kteří se studují obor psychosociální studia. Jedná se o budoucí sociální a krizové pracovníky, kteří budou pracovat převážně s lidmi sociálně znevýhodněnými. Budou provádět odbornou poradenskou a intervenční činnost v poradenských, krizových a azylových centrech. Jedná se o budoucí sociální pracovníky, u

nichž je dle mého názoru finanční gramotnost zcela nezbytná. Finanční negramotnost může vést přes celou řadu dalších problémů k tomu největšímu, k sociálnímu vyloučení a sociální pracovník by měl být schopen této situaci předejít, případně znát způsoby, jak situaci napravit a být klientovi nápomocen.

1 Finanční gramotnost

Pojem Finanční gramotnost není dnes už pojmem zcela neznámým. S vývojem společnosti, s příchodem nových pojmů a nových možností ve finanční oblasti se rozvíjí také tento pojem, Finanční gramotnost. Definován byl již v roce 2006 v rámci činnosti mezirezortní *Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání*. Kapitola vysvětluje význam Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání, definuje pojem Finanční gramotnost a popisuje jednotlivé složky Finanční gramotnosti. Dále se věnuje významu tohoto pojmu v sociální sféře.

1.1 Pracovní skupina pro finanční vzdělávání PSFV

„Pracovní skupina pro finanční vzdělávání byla původně zřízena na základě rozhodnutí Expertní skupiny¹ pro finanční sektor ze dne 13. června 2006.“ (www.mfcr.cz)

Úkolem této skupiny je diskutovat a řešit otázky finanční gramotnosti a finančního vzdělávání a především vypracovat návrh ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti a zkvalitnění procesu finančního vzdělávání. V „popisu práce“ měla tato skupina také rozsah a dostupnost informací o finančních produktech a také se zapojila do přípravy Systému budování finanční gramotnosti na středních a vysokých školách A Strategie finančního vzdělávání, o kterých budu ještě v pozdějších kapitolách hovořit. V současné době představuje PSFV odbornou pracovní skupinu, která je hlavním nástrojem koordinace aktivit v oblasti finančního vzdělávání a tato její činnost je zakotvena přímo v *Národní strategii finančního vzdělávání*². Skupině předsedá Ministerstvo financí ČR a dalšími členy jsou zástupci Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, dále pak zástupci České národní banky, zástupci subjektů finančního trhu, spotřebitelských sdružení a nezávislí odborníci.

„Úkoly pracovní skupiny jsou přesně popsány na webových stránkách Ministerstva financí České republiky, ve složce Finanční vzdělávání. Jsou následující.

- Sdílení informací o stávajících projektech finančního vzdělávání a koncepčních materiálech na národní i mezinárodní úrovni, zpřístupnění těchto informací laické i odborné veřejnosti, podpora aktivní účasti členů při osvětových a odborných akcích, konferencích, seminářích a workshopech;

¹ Usnesení č. 1594, ze dne 7. prosince 2005, o zlepšení podmínek v bankovním sektoru (viz příloha)

² Cílem Národní strategie je vytvoření uceleného systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti občanů České republiky

- Koordinace projektů finančního vzdělávání na dobrovolné bázi a přispívání k naplňování cílů a principů uvedených v Národní strategii finančního vzdělávání;
- Výměna zkušeností s projekty finančního vzdělávání;
- Formulace doporučení k realizaci aktivit vyplývajících z Národní strategie finančního vzdělávání pro subjekty angažující se v oblasti finančního vzdělávání;
- Formulace doporučení k revizi Standardů finanční gramotnosti a budoucím aktualizacím Národní strategie finančního vzdělávání;“ (www.mfcr.cz)

1.2 Definice finanční gramotnosti

Definice finanční gramotnosti vznikla na základě spolupráce rezortů Ministerstva financí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva práce a sociálních věcí a české národní banky.

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktivit a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“ (Ministerstvo Financí ČR, 2010, s. 11, Bakalářská práce, Finanční gramotnost, 2011)

Finanční gramotnost je součástí větší množiny a to *gramotnosti ekonomické*. „Ekonomická gramotnost obsahuje znalosti a dovednosti daného hospodářského prostředí nutné pro zvládnutí osobního i profesního života v různých funkcích, v nichž jedinec v tržní ekonomice současně působí. Ve funkcích spotřebitele, zákazníka, výrobce, zaměstnance, zaměstnavatele, či obchodníka. Ekonomická gramotnost obsahuje finanční gramotnost jako nástroj pro formování znalostí, dovedností a hodnotových postojů, které by měl každý občan znát, aby se v současné společnosti dokázal uplatnit.“ (Ministerstvo financí ČR, 2010, s. 12, Bakalářská práce, Finanční gramotnost, 2011)

1.3 Rozdělení finanční gramotnosti na jednotlivé složky

Finanční gramotnost můžeme rozdělit na tři složky, na gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.

Dle Národní strategie, kterou vypracovalo Ministerstvo financí České republiky, jsou jednotlivé složky definovány následovně:

„**Peněžní gramotnost** představují kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených. Účet v bance se stal naprosto běžnou samozřejmostí a schopnost vést si v bance účet spadá do peněžní gramotnosti.

Cenovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci. Porozumění principu „ceny peněz“ v čase a porozumění cenám finančních nástrojů a služeb v podobě poplatků a úrokových sazeb.

Rozpočtovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu vlastního rozpočtu, (schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle). Rozpočet si můžeme představit jako souhrn příjmů a výdajů jedince, či celé domácnosti za určité období. Rozpočtová gramotnost ještě zahrnuje dvě specializované složky: správu finančních aktivit (vklady, investice a pojištění) a správu finančních závazků (úvěry a leasingy). Znalost obou složek představuje dobrou orientaci v nabízených finančních produktech a službách, schopnost je mezi sebou navzájem porovnávat a vybrat tu nejlepší, vzhledem ke své aktuální životní situaci.“ (Ministerstvo financí ČR, 2010, s. 12, Bakalářská práce, Finanční gramotnost, 2011)

2 Gramotnost

Pouze obecný pojem *gramotnost* znamená dovednost číst a psát. Později se do pojmu začal zahrnovat také požadavek umět počítat. Nyní se píše rok 2012, nacházíme se ve století, ve kterém nám dovednosti číst, psát a počítat nestačí. V dnešní moderní době se přímo prolíná život člověka s rolí peněz a financí. Dnešní moderní člověk je svou existencí mnohem více závislý na finančním příjmu, na ekonomických subjektech, na finančních zdrojích celé ekonomické společnosti.

2.1 Funkční gramotnost

Jako funkční gramotnost označujeme „přesah“ schopností, číst, psát a počítat.

„Funkční gramotnost je dovednost orientovat se ve významných a důležitých informacích a úspěšně s nimi nakládat. Funkční gramotnost má tři roviny:

- **Literární gramotnost** je schopnost nalézt a porozumět informacím z textů, které nejsou určeny jako primární informační zdroje (texty v novinách, eseje, články, texty v časopisech a publikacích, atd.)
- **Dokumentová gramotnost** je schopnost nalézt a porozumět informacím obsaženým v konkrétním dokumentu (jízdni řád, návod k obsluze, atd.). Obzvláště rychlý rozvoj nových technologií klade na člověka velké nároky v neustálém přijímání nových informací
- **Kvantitativní gramotnost** je schopnost pracovat s číselnými údaji, schopnost aplikovat ve správném pořadí matematické operace a schopnost tyto údaje a výsledky provedených operací správně interpretovat“ (www.piaac.cz)³

V dnešní vyspělé společnosti je velmi důležitá také *gramotnost informační*. Dá se říci, že v dnešní ekonomické společnosti se stává gramotnost informační již standardem, který je brán z hlediska vědomostí a schopností člověka za samozřejmost. U Velké skupiny lidí, kteří se však s informačními technologiemi začali potkávat až v pozdějším věku, činí gramotnost informační časté potíže.

Informační gramotnost je schopnost využívat informačních zdrojů, informačních a komunikačních technologií pro zvýšení efektivity práce i zlepšení kvality života. Vzhledem

³ PIAAC – Programme for the International of Adult Competencies – mezinárodní výzkum dospělých, který je zaměřen na hodnocení úrovně základních dovedností potřebných pro úspěch v běžném životě i na pracovním trhu u dospělých ve věku 16-65 let a mapuje rovněž využití těchto dovedností v každodenním osobním i pracovním životě.

k tomu, že prostředkem k získávání informací jsou počítače, hovoří se rovněž o počítačové gramotnosti⁴.

2.2 Dnešní „ekonomická“ společnost

Bankovní účet, hypotéka, úvěr, půjčka, auto, počítač, notebook, mobilní telefony, GPS, kamery, bluetooth, ale také mikrovlnka, myčka na nádobí, sušička na prádlo, plazmová televize, internet, nákup přes internet, platby online platební kartou, nákupy na splátky. Dokážeme si představit dnešní společnost bez některé z vyjmenovaných věcí? Určitě jsou lidé a rodiny, kteří spousta těchto věcí neužívají, ať už z důvodů finančních, nebo z důvodu životního stylu. Podle mne jsou však výše uvedené věci v dnešní společnosti naprostým standardem a celá řada lidí, trůfám si říci, že většina, by život bez těchto možností považovala za dosti složitý. Dnešní vyspělá společnost klade na člověka velké nároky, aby se dokázal orientovat a rychle přijímat nové a nové podněty, kterými je čím dál více obklopan.

Čelit dnešnímu modernímu světu znamená umět ovládat moderní technologie. Počet lidí, kteří ke svému zaměstnání potřebují zvládat práci s počítačem, stále narůstá. Počítačová gramotnost se nabourala do běžného života člověka také prostřednictvím bankovních účtů, které můžeme ovládat přímo z domu, prostřednictvím internetu. Za své nákupy platíme platebními kartami, dalo by se tedy říci, že využíváme spíše „virtuální“ peníze, které přímo v ruce nadržíme a jen způsobujeme přesun peněz z účtu na účet. A dnes se člověku nabízí takový výběr materiálních i zážitkových věcí a reklamy a marketing nás přesvědčují o nutnosti nakupovat a vlastnit. Využíváme debetní karty a nákupy na splátky, což umožňuje člověku nakupovat, i když zrovna peníze nemá. Nakupujeme věci, které nepotřebujeme, za peníze, které nemáme.

Pro snadnou cestu k získání peněz si celá řada lidí také vybírá možnost nejrůznějších finančních půjček a úvěrů. Ty jsou nám podsouvány v reklamách téměř na každém kroku a jsou pro nás přece „tak výhodné“. Za snadnou cestou k penězům však ve skutečnosti stojí cesta trnitá, jak se z půjček a úvěrů dostat bez újmy na zdraví či sociálním statutu.

Žijeme „v džungli“ peněz a velkých billboardů, které nám „ukazují ten správný směr“. Schopnost člověka žít finančně vyrovnaný život a dokázat zdravě posoudit svoji finanční situaci, představuje člověka finančně gramotného.

⁴ IVIG – odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (www.ivig.cz)

V následující kapitole se seznámíme s hlavními příčinami finanční negramotnosti.

3 Příčiny a důsledky finanční negramotnosti

Příčin finanční negramotnosti existuje několik. Je tady příčina téměř historická, socialistická společnost a její možnosti. Další příčinou je rodina a výchova dětí k ekonomickému chování, rychlý vývoj společnosti a zavalení člověka technikou a elektronikou, neinformovanost člověka a z ní plynoucí následky. Neméně důležité jsou sociálně patologické jevy, které mohou být také naopak důsledkem finanční negramotnosti a představují tak v dané problematice začarovaný kruh.

3.1 Minulost v ekonomice

V minulém politickém režimu, za socialismu, panovaly v ekonomice tak trochu jiná pravidla než dnes. Téměř neexistoval systém, nabídka – poptávka. Poptávka byla velká, ale nabídka zaostávala a lidem bylo nabízeno pouze zboží a služby, které jim byly propracovanou propagandou „vnucovány“ a umožňovány. Navíc byla nabídka většinou nedostatková a lidé na ni dlouho čekali již s předstihem a dané finance si na ni našetřili. S dnešní společností, která díky reklamám a PR agenturám⁵ lidem vnucuje úplně všechno, se minulý režim dosti lišil. Lidem byly nabízeny pouze omezené věci, na které lidé měli finance, a bylo jim podsouváno, že tohle jim stačí. Ruku v ruce s danou situací šla „většinová zaměstnanost“ a určitá idea, že všichni pracují a mají příjmy. Nejednalo se ani tak o kontrolu peněženek obyvatel v naší republice, ale spíše o snahu udržet člověka v poslušnosti, aby mohli ti, kteří řídí a rozhodují z takové situace těžit.

Předchozí odstavec bych ráda shrnula citací Zuzany Hubinkové.

„Ekonomický vývoj souvisí s celkovým hospodářským vývojem dané ekonomiky, který odráží ekonomické chování lidí.“ (Hubinková, 2008, s. 13)

Dějinné události tedy nemůžeme v příčinách finanční negramotnosti vynechat, neboť zcela souvisí se situací současnou. Byla to druhá světová válka, která silně narušila hospodářství všech zemí, po válečné devastaci nastal velký rozvoj převážně velkých podniků a snížili se stavy svobodných povolání. „Přibližně od 60. let na základě využívání nových přístrojů a techniky začal progresivní vývoj celé společnosti.“ (Hubinková, 2008, s. 16)

Dnes nám společnost nabízí stále nové a nové digitalizování našeho života, ale my si z let minulých a dějinných bohužel tyto zkušenosti zatím neodnášíme. Naopak jsou pro nás

⁵ Public relations agentura, která pro své klienty navrhuje a vytváří všechny činnosti komerční komunikace (reklama, nákup médií, atd.)

něčím novým a pro většinu z nás není jednoduché brát techniku a elektroniku, v té moderní podobě, jako něco, co nám život usnadňuje, ale spíše jako něco, co nám život dokáže také občas dosti zkomplikovat.

3.2 Rodina a výchova k ekonomickému chování

Rodina je nejdůležitější jednotka, ze které jsme tvořeni a vychováváni. Na začátku našeho života je hlavní funkcí rodiny ochrana. Jsme chráněni svými rodiči, prarodiči a sourozenci, abychom si užívali své dětství. Co pro nás představuje rodina z hlediska tématu finanční gramotnosti je také ochrana.

„Rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí a dítě nemůže získat základní pocit jistoty bez jistoty v blízkých lidech. Dítě si nemůže osvojit žádoucí dovednosti, postoje a hodnotovou orientaci, aniž by nebylo vystaveno trvalému působení angažovaných dospělých pečovatelů.“ (Matoušek, 2005, s. 183, Bakalářská práce, Zuzana Stárková, s. 15)

Aby rodiče své děti co nejlépe ochránili do budoucna, musí z nich vychovat samostatné a soběstačné bytosti. Nejvíce svým dětem život do budoucna ulehčí tím, že je naučí reálnému životu a skutečnému fungování ve světě financí a ekonomiky. Do výchovy dítěte by mělo od brzkého věku patřit také hospodaření s penězi a uvědomění dítěte, že věci nejsou v životě zadarmo. Učme je, aby se ve finanční oblasti dokázali orientovat a stávali se odpovědnými samy za sebe. Velkým problémem a nevýhodou nefunkčních rodin je právě absence ekonomického chování a přejímání špatných životních vzorců. Druhotným místem, kde se mohou děti a mládež vzdělávat ve finanční gramotnosti je škola. Předmět, který by v sobě zahrnoval poznatky z oblasti finanční gramotnosti, je na základních školách v současné době spíše novinkou. V minulosti tento předmět nebyl zařazen ve výuce základních ani středních škol, což považuji také za jednu z příčin finanční negramotnosti u dnešní generace, která již ze školních let vyrostla. Avšak vývojem ve společnosti a přicházejícími důsledky z něj plynoucími, byly dle Národní strategie finančního vzdělávání vytvořeny standardy pro žáky základních škol, o kterých budu ještě hovořit v pozdějších kapitolách a které by měly přispět ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti.

Problematickou skupinou jsou v této situaci také senioři. Přetechnizovaná společnost pro ně představuje nejednu nástrahu a měla by se jim v této problematice věnovat také pozornost. Obchodníci využívají jejich důvěry ke svému vlastnímu obohacení a v celé řadě případů, se tomu nelze bránit. Podle mne je důležité také u seniorů vědět! Informovat je stále

pořád a dokola, věnovat se aktuálním otázkám v této problematice, zmiňovat a upozorňovat je na aktuální nebezpečí a nemorální praktiky, které na ně mohou být použity.

3.3 Příliš mnoho informací

Nedostatek informací jako příčina finanční negramotnosti? V dnešní době se nad takovou příčinou asi většina lidí spíše pozastaví. V dnešní době internetu a přivalu informací? Ale není těch informací právě až příliš? K zamyšlení mě přivádí, zda jsme informováni o těch opravdu důležitých věcech. Informací, které na nás neustále působí je obrovské množství. Máme dostatek informací, které technické výrobky jsou nejmodernější a které musíme „za každou cenu“ mít, dostatek informací k nejrůznějším výrobkům, které běžně užíváme a bez nich se „neobejdeme“. Máme dostatek informací o všech možných i nemožných půjčkách, každá banka nám nabízí skvělou hypotéku, máme možnosti si půjčit ihned peníze, můžeme mít účty v bankách „zdarma“ a další a další „skvělé“ příležitosti, které pro nás bankovní i nebankovní instituce připravují. Ale jsou jejich informace opravdu dostačující?

Pokud se zaměříme k našemu tématu na finanční produkty, které nám jsou nabízeny, obávám se, že ty podstatné informace se k nám dostávají až v poslední řadě a mnohdy je můžeme lehce přehlédnout, nejsme-li dostatečně pozorní a finančně gramotní. Při vyřizování půjček, hypoték, úvěrů a podobných služeb, existují pojmy, které by měl každý z nás ovládat s naprostou samozřejmostí, tak jak ovládá čtení či psaní. Informovanost na poli bankovním, finančním a ekonomickém představuje naprostý základ finančně gramotného člověka v dnešní společnosti.

Pokud si půjdeme vybrat nové jízdní kolo, zajímá nás pouze to, jak designově kolo vypadá? Zajímáme se hlavně o to, zda nám bude vyhovovat. Zda bude mít správnou velikost, zda bude kvalitně odpovídat naší bezpečnosti, zda budou jednotlivé součásti kola také dobré kvality a budou tvořit výhodně kooperující stroj. Ta první otázka, která by však měla padnout je ta, zda si můžeme nové kolo vůbec dovolit. K výběru bankovních a finančních služeb, bychom měli přistupovat se stejnými otázkami a mnohem větší zodpovědností, než u výběru běžných věcí, u kterých si to ani možná neuvědomujeme. Příliš mnoho informací beru tedy jako další příčinu finanční negramotnosti.

Příliš mnoho informací také způsobuje, že i když dostáváme informace podstatné, nedokážeme informace zredukovat a vyčíst z nich to důležité. Hovoříme o **čtenářské gramotnosti**, jejíž definice zní:

„Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začleňování do života společnosti.“

Tato definice byla několikrát upravována a doplňována a její konečná verze byla stanovena na základě zařazení České republiky do mezinárodních srovnávacích výzkumů světových organizací. Jedná se o Mezinárodní organizaci pro hodnocení výsledků vzdělávání (IEA) a Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

Čtenářská gramotnost velmi úzce souvisí s daným tématem, neboť čtenářská negramotnost vede k negramotnosti finanční. Při uzavírání smluv a dohod na finanční produkty, představuje čtenářská negramotnost velký problém. Při smluvních podpisech musíme věnovat velkou pozornost i textu, který je tištěný malým písmem, právě tento text většinou představuje velmi důležitou informaci pro klienta. Většina právních dohod a smluv je také psána profesním a odborným stylem a běžný občan formulaci takových vět jen těžko opravdu porozumí. Záleží na naší odpovědnosti, abychom si neznámé informace zjistili, zeptali se a nepovažovali věci, kterým nerozumíme, za nedůležité.

3.4 Sociálně patologické jevy

Tento pojem souvisí s britským sociologem a filozofem, Herbertem Spencerem⁶, od jehož definice je odvozený.

„Sociálně patologické jevy zahrnují negativní odchylky od sociálních norem.“
(Noveský, 2011, s. 41.)

Více bývá používán přesnější pojem sociální deviace. Narozdíl od sociálně patologického jevu, zahrnují sociálně deviace také pozitivní odchylky od sociálních norem, například abstinentství, nebo workoholismus. Z těch negativních sociálních deviací, můžeme většinu z nich zařadit mezi příčiny finanční negramotnosti. Jsou to především alkoholismus, patologické hráčství (gamblerství), virtuální hráčství (netolismus), závislost na drogách. Nyní budu hovořit o sociálních deviacích jako o příčinách finanční negramotnosti. Stejným způsobem je ale můžeme zařadit také do důsledků finanční negramotnosti. Sociální deviace mohou být spouštěčem finančních problémů, ale u celé řady lidí, se staly jejich východiskem. V problémových situacích, ze kterých hledáme cestu ven, je někdy dosti snadné podlehnout

⁶ Herbert Spencer hledal paralelu mezi patologií biologickou a patologií sociální. (Noveský, 2011, s. 41.)

závislostem a alespoň na chvíli na své problémy zapomenout. Tím potom mohou být sociální deviace také důsledkem neekonomického chování.

U sociálních deviací nemůžeme nalézt jednoznačnou odpověď na daný problém. Proč člověk podléhá alkoholu? „Faktory, které způsobují vznik sociálních patologií, jsou především rodina, přátelé, subkultura, vzdělání, osobní předpoklady a společenské klima.“ (Noveský, 2011, s. 43) Chování člověka závislého na alkoholu, drogách, či automatech, se mění ve vztahu k sociálnímu prostředí, ve kterém žije.

V našem tématu je hlavní riziko těchto patologií ztráta finančních prostředků. Kolotoč půjček, nezodpovědného zadlužování se, ať už u přátel a známých, či v bance. Člověk si přestává vážit sám sebe, protože si jej přestanou vážit ostatní. Ztrácí přátele a dochází velmi často ke konfliktům s okolím. Neplní své základní povinnosti, jako je škola, či zaměstnání a začíná se vychylovat od základních společenských a také právních norem.

V praktické části diplomové práce se budu věnovat úrovni finanční gramotnosti studentů na vysoké škole. Studentů, kteří studují ve studijním programu teologie v kombinaci s psychosociálními studii. Jedná se o studenty, kteří se budou po studiu věnovat profesi sociálních pracovníků, a jejich setkání se sociálními deviacemi bude velmi časté. Například:

Podle statistiky, kterou uvádí Slabikář finanční gramotnosti, je v České republice:

- Tři sta tisíc občanů závislých na alkoholu
- V roce 2002 Češi „pod vlivem“ způsobily 9 500 dopravních nehod, při kterých zemřelo 136 lidí
- Alkohol stojí v pozadí většiny případů domácího násilí
- U nás se děti setkávají s alkoholem poprvé průměrně v 11 letech, což je nejdříve v EU

Sociální deviace jsou téměř jistou cestou k sociálnímu vyloučení. Závislosti dominují v životě závislého na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků. Sociální vyloučení můžeme popsat jako oddělování jedince, či celé skupiny od hlavního proudu společnosti.

„Sociální vyloučení je vnímáno jako proces vylučování jedinců či skupin obyvatelstva ze sociálního, ekonomického a kulturního života společnosti v důsledku nedostatečného přístupu nejen k rozdělovanému bohatství, ale i k dalším zdrojům, které jsou ve společnosti

k dispozici. K základním zdrojům společnosti patří: zaměstnání, vzdělávání, bydlení, zdravotní péče a sociální ochrana.“ (Noveský, 2011, S. 52)

3.5 Důsledky finanční negramotnosti

Důsledky finanční negramotnosti bych rozdělila na primární a sekundární. Primárním důsledkem je z mého pohledu zadlužování se. Zadlužování se, předluženost, dluhové pasti a nebezpečné úvěry. Z primárních důsledků se dále vyvíjejí důsledky sekundární. Narušení psychiky člověka, sociální deviace a sociální vyloučení, o kterých jsem hovořila výše.

Zadluženost a finanční negramotnost souvisejí s dnešní přetechnizovanou společností a velkými nároky a požadavky, které jsou na člověka vkládány. Vlivem dostání všeho, na co si jen člověk vzpomene a tlakem reklamy a marketingu, že to všechno musíme ve svém životě mít a zažít, dochází také k psychické potřebě člověka vlastnit. Vzhledem k tomu a to je celkem logické, že na všechno prostředky nemáme, využíváme „výhodných půjček“, které nás sice uspokojí, leč velmi krátkodobě. Člověk je potom velmi snadno dotlačen k tomu, využívat bankovní i nebankovní instituce a uzavírat dohody a smlouvy nezodpovědně a mnohdy i velmi nelogicky. V další kapitole se budu věnovat primárnímu důsledku finanční negramotnosti a to je informovanost v oblasti finančních produktů, zadluženost a předlužení.

4 Peněžní gramotnost a bankovní i nebankovní instituce

Čtvrtá kapitola nás seznámí s funkcí peněz v dnešní době. S možností platit skutečnými penězi, ale také penězi virtuálními, bezhotovostním stykem. Různé instituce s finančními produkty nám nabízejí možnosti, jak s penězi obchodovat, ale také nám připravují různé léčky, na které je potřeba si dávat pozor. V kapitole najdeme vysvětlení pojmu bankovní a nebankovní instituce a dále se věnuje několika pojmům, které jsou velmi důležité při využívání bankovních i nebankovních služeb a produktů.

4.1 Peníze

Na začátek této kapitoly mne napadá jedno tvrzení, které však nevím, kdy a kým vzniklo, ale přesto si jej dovolím použít i bez udání zdroje.

„Peníze až na prvním místě.“ Uvádím k zamyšlení a věřím, že každý se dokáže nad touto větou, svým způsobem zamyslet.

V minulosti, ještě než existovaly peníze, fungoval obchod na základě výměny. Pytel obilí za dva kusy dobytka. Příklad je opravdu jen náhodný a nejsem si jistá, zda nebyl pytel obilí málo za dva kusy dobytka, ale to není naším tématem, ale věřím, že pokud je uvedená výměna v tehdejší době mylná, odpustíte mi. Možná se mi zdá, že jeden pytel obilí za dva kusy dobytka je málo, právě proto, že jsem ovlivněná životem dnešní společnosti, která má jiné hodnoty, než fungovaly v minulosti. Výměnný obchod byl nahrazen platbou drahými kovy a později se začaly razit z drahých kovů mince.

„Zlaté a stříbrné peníze měli svou vnitřní hodnotu, plynoucí z hodnoty kovu, z něhož byly raženy. S vývojem tržní ekonomiky byly postupně tyto peníze nahrazovány papírovými penězi (bankovkami a mincemi z běžných kovů), tzn. Penězi bez vnitřní hodnoty, neboli neplnohodnotnými penězi. Hodnota peněz je dnes založena na důvěře, že budou přijaty jako kupní a platební prostředek jinými subjekty ve společnosti. Soudobé peníze jsou označovány jako peníze s nuceným oběhem, tzn., že na základě rozhodnutí státu se stávají zákonným platidlem.“ (Noveský, 2011, s. 127)

Můžeme užívat tedy peníze skutečné, které máme opravdu v peněžence, nebo peníze virtuální, které máme na svých účtech v peněžních ústavech. Bezhotovostní platba je dnes využívána mnohem více než hotovostní. Velký význam má sledování tzv. **peněžních (monetárních) agregátů**.

„Jedná se o indikátory vývoje ekonomiky k měření množství peněz v oběhu. Zahrnují různé druhy peněžních aktivit, lišících se stupněm likvidity. Likvidita, rovná se stupeň připravenosti aktivit k platbám.“ (Noveský, 2011, s. 128)

Slabikář finanční gramotnosti rozděluje tedy tři základní druhy peněz.

- a) Hotovost, nebo také oběživo – bankovky a mince, které jsou v oběhu, tedy které jsou mimo bankovní systém
- b) Vklady na účtech, neboli depozita – peníze, které neobíhají, ale jsou uschovány v trezorech, představují tedy spíše rezervy, ne oběživo
- c) Elektronické peníze

„Elektronické peníze (ePeníze) představují náhradu mincí a bankovek, ukládají se na elektronickém médiu, jako jsou čipová karta nebo paměť počítače a které jsou obecně určeny pro uskutečňování elektronických plateb v omezené výši. Jedná se tedy o formu bezhotovostních peněz, jejichž vznik je výsledkem tzv. procesu *dematerializace peněz*, což znamená, že fyzická podoba peněz je nahrazována elektronickým zápisem existujícím pouze online, v počítačových systémech bank.“ (Noveský, 2011, s. 128)

Při placení zboží či služeb, můžeme tedy využít dva základní procesy. Hotovostně, nebo bezhotovostně. Hotovostí platíme převážně při menších nákupech, například potravin. Platit hotovostí je stále typ platby, který je nejjednodušší a nenese sebou žádné další náklady. Člověk využívá hotovostní platbu také v případě úhrady služeb, které nám poskytují větší firmy. K tomu jsou často využívány možnosti prostřednictvím České pošty. Jsou využívány poštovní poukázky podle předepsaných poštovních předpisů.

Česká pošta také nabízí službu SIPO⁷, která slouží především k platbě inkasa, kdy v rámci jedné platby zaplatíme více služeb, ale pouze za jeden poplatek. Můžeme tak platit nájemné, energii, telefon, předplatné novin a časopisů či koncesionářské poplatky (rozhlas, televize).

Bezhotovostní styk, neboli, převod peněz prostřednictvím peněžního ústavu, je možnost platební transakce, která je mnohdy rychlejší a více efektivnější, ale přináší sebou už další náklady. Musíme mít založený účet v bance, musíme mít platební kartu a další.

⁷ SIPO – sdružené inkasní platby obyvatelstva

Oba tyto základní typy platebních transakcí jsou pod dohledem a zastřešením České národní banky a jsou upravovány zákonem o platebním styku, č. 284/2009 Sb.)⁸.

4.2 Bankovní sektor

„Banka je podnikatelský subjekt jako kterákoliv jiná firma, proto by měla vytvářet zisk.“ (Noveský, 2011, s. 137)

Hlavním cílem všech podniků a firem je získávání zisku, který je vypočítán jako rozdíl mezi náklady a výnosy. Banka funguje na stejném principu, ale místo prodeje materiálních věcí, banka obchoduje s penězi. Prodává peníze za cenu úroku, který pro banku představuje zisk. Řídí se základním pravidlem obchodujících firem, snaží se prodat za co nejvyšší cenu, aby její zisk byl co největší. Aby mohla banka fungovat legálně, potřebuje ke své činnosti bankovní licenci, kterou u nás vydává Česká národní banka.

„Bankovní sektor je tvořen centrální bankou, soustavou komerčních bank a vztahy mezi nimi.“ (Noveský, 2011, s. 137)

Centrální bankou české republiky je právě Česká národní banka. Je státní bankou a jejím hlavním cílem není dosáhnout zisku, ale sloužit veřejným zájmům. Je zřízena Ústavou České republiky a její hlavní funkcí je udržovat stabilitu měny a zajišťovat hospodářskou stabilitu.

K vykonávání svých funkcí jí slouží komerční, obchodní banky, nad kterými má dohled. Jednotlivé úkoly centrální banky shrnuje Slabikář finanční gramotnosti:

- Regulaci vstupu do bankovního sektoru (přiznání bankovní licence)
- Stanovení pravidel činnosti obchodních bank a pravidelnou kontrolu jejich dodržování
- Povinné pojištění vkladů fyzických a právnických osob
- Působení věřitele v poslední instanci (půjčuje obchodním bankám, které jsou v problémech jako poslední možný zdroj peněz)

Obchodní banka je banka, jejímž cílem je zisk, jedná se tedy přímo o podnikatelský subjekt. Obchodní banky přijímají vklady a poskytují úvěry. Obchodních bank je dosti velký počet. V České republice se jedná o následující banky, tedy o banky, které získaly bankovní

⁸ Zákon č. 284/2009 Sb. Je účinný od 1. 11. 2009, nahradil předchozí právní úpravu a implementuje příslušnou směrnici Evropské unie. (Noveský, 2011, s. 135)

licenci od České národní banky. (V seznamu jsou zařazeny i poštovní spořitelny a hypoteční⁹ banky)

- Air banka a.s.
- Česká exportní banka a.s.
- Česká spořitelna a.s.
- Českomoravská stavební spořitelna a.s.
- Českomoravská záruční a rozvojová banka a.s.
- Česká spořitelna (Československá obchodní banka a.s.)
- Equa bank. A.s.
- Evropsko-ruská banka a.s.
- Fio banka a.s.
- GE Money Bank a.s.
- Hypoteční banka a.s.
- J&T Banka a.s.
- Komerční banka a.s.
- LBBW Bank CZ a.s.
- Modrá pyramida stavební spořitelna a.s.
- PPF banka a.s.
- Raiffeisen stavební spořitelna a.s.
- Raiffeisenbank a.s.
- Stavební spořitelna české spořitelny a.s.
- UniCredit Bank Czech Republic a.s.
- Volksbank CZ a.s.

⁹ Hypoteční banky – specializují se na nemovitostní úvěry, zajištěné zástavním právem na nemovitost (Noveský, 2007, s. 138)

- Wüstenrot – stavební spořitelna a.s.
- Wüstenrot hypoteční banka a.s.

Dále v České Republice nalezneme pobočky zahraničních bank. Nebudu zde jmenovat všechny, ale mezi ty nejznámější patří:

- AXA Bank Europe
- Citibank Europe
- COMMERZBANK
- ING Bank

4.3 Banky – oblast (ne)prozkoumaná

Obchodní banky známe téměř všichni, neboť je téměř všichni využíváme. Nemohu tvrdit, že všichni obyvatelé naší Republiky jsou klientem některé ze zmiňovaných bank. Dnešní společnost k tomu vyloženě „nutí“, ale přesto jsou stále lidé, kteří nevyužívají bankovní produkty a služby. Nemluvím nyní o sociálně patologických případech, ale o lidech, kteří nechtějí svůj životní styl přizpůsobovat dnešní ultramoderní společnosti. Je to však velmi obtížné žít bez závislosti na společnosti. Například téměř všichni zaměstnavatelé dnes požadují po svých zaměstnancích zavedený bankovní účet, prostřednictvím kterého jim zasílají odměnu za vykonanou práci.

A i přesto, že markantní většina lidí běžně bankovní produkty a služby užívají, neznají informace o všech svých možnostech a bohužel mnohdy ani o všech svých povinnostech. Neznalost ve finanční a bankovní oblasti je nebezpečná především z toho důvodu, že nedodržování smluvně stanovených požadavků bývá stíháno a sankce za nedodržení smlouvy bývají dosti velké. Z právního hlediska platí vždy to, co stvrdíme svým podpisem. A tady nastávají většinou problémy.

Takovým prvním problémem bych označila *nezodpovědnost*. Podepisujeme smlouvy a listiny, kterým mnohdy ani nerozumíme a stále nedokážeme pořádně odhadnout všechny možná rizika, kterou mohou nastat v budoucnu.

Za druhý problém bych označila *neinformovanost*. Reklamy nás pouze dohání k tomu, abychom věděli, dveře, které banky máme otevřít. Ale známe opravdu všechny důležité

informace, které potřebujeme, abychom se rozhodli tak, jak by to finančně gramotný člověk měl udělat?

U celé řady lidí je dalším problémem *důvěřivost*. Nechci nikoho nabádat k tomu, aby nevěřil lidem. Žel dnešní společnost nám neublíží, budeme li *obezřetní*. Firmy a společnosti, které jednají ve finanční oblasti velmi neeticky a nemorálně, opravdu rádi využívají důvěřivosti převážně u starších lidí.

4.4 Nebankovní sektor

Nebankovní instituce a společnosti vypadají stejně jako banky, nabízejí nám stejné služby a produkty, ale rozdíl najdeme v podmínkách jejich „spolupráce s klientem“. Takové společnosti nemají bankovní licenci a půjčují peníze za vyšší cenu než banka, což znamená konkrétně to, že na úrocích zaplatíme mnohem více peněz.

Slabikář finanční gramotnosti uvádí další charakteristické body nebankovních institucí. (Noveský, 2007, S. 139)

- Neřídí se zvláštním zákonem, podléhají pouze obchodnímu zákoníku, zákonu o spotřebitelském úvěru a ustanovení občanského zákoníku o spotřebitelských smlouvách¹⁰
- Nemusí plnit žádné podmínky týkající se „finančního zdraví“¹¹, které stanovuje centrální banka nebo jakákoliv jiná instituce
- Nepodléhají bankovnímu dohledu
- Nikdo jejich činnost pravidelně nereguluje ani nekontroluje
- Jejich vklady nejsou nijak pojištěny

Ale přesto jsou tyto společnosti lidmi vyhledávané. Hlavní důvod je převážně ten, že na půjčky od nebankovních institucí dosáhne mnohem více lidí a jejich vyřízení bývá mnohem rychlejší než u banky. Nemusíme také prokazovat své příjmy a většinou nám stačí k vyřízení půjčky pouze občanský průkaz. O to více nepřijemnosti nás čeká v budoucnu, rozhodneme-li se pro půjčku u nebankovní instituce.

¹⁰ Viz kapitola o ochraně spotřebitele

¹¹ Pod pojmem finanční zdraví rozumíme finanční stabilitu společnosti. Jak je společnost velká, finančně silná a spolehlivá, zda ji nehrozí přinejmenším ve střednědobém horizontu bankrot. (Noveský, 2007, s. 139)

Všechny nebankovní instituce však nemůžeme řadit na stejnou úroveň. Najdeme mezi nimi docela velké rozdíly. U nás existují například společnosti jako Cetelem, Cofidis, či Crudium, které jsou stejně jako banky sledovány obchodní inspekcí a můžeme je v důvěryhodnosti ochrany, přirovnat k institucím bankovním. Narazíme-li však na společnosti, které nabízejí své služby prostřednictvím jedné věty a najdeme je viset na všech sloupech a zastávkách, uvedeno je pouze telefonní číslo a další informace o společnosti nejsou dohádatelné, znamená to jediné – od takové společnosti nepůjčovat!

4.5 Úrok a roční procentní sazba nákladů

Mezi nejvíce využívané bankovní služby patří založení účtu, používání kreditních a debetních karet a vyřizování nejrůznějších půjček a hypoték.

Pokud bych chtěla popsat celou oblast bankovního sektoru a všechny produkty s ním spojené, vznikla by podobná učebnice, jako je slabikář finanční gramotnosti, který vydala společnost COFET, a.s.¹²

S velkou většinou bankovních služeb souvisí pojmy, které každý z nás již určitě slyšel, ale ne každý je dokáže vysvětlit a využít ve svůj prospěch. Jedná se o pojem úrok, úroková sazba a roční procentní sazba nákladů.

„Úrok vyjadřuje cenu peněz. Z pohledu dlužníka je to částka, kterou zaplatí (např. bance) za půjčené peníze. Z pohledu věřitele (toho kdo půjčil peníze) je to částka, kterou dostane za to, že peníze někomu na určitou dobu zapůjčil.

Úroková sazba (úroková míra) je procentní vyjádření podílu úroku k hodnotě půjčeného kapitálu. Ve výpočetních vzorcích je vždy používána úroková míra a to proto, abychom úrokovou sazbu vyjádřenou procentně vydělili 100.“ (Noveský, 2007, s. 140)

Pro názornější představu bych uvedla příklad konkrétní půjčky. Pokud si půjčíme 10 000 Kč na 1 rok a věřitel chce úrok 1 000 Kč, znamená to, že u této půjčky je úroková sazba 10% p.a. (roční).

$$1000 / 10\ 000 = 0,1, \text{ v procentech pak } 10\%$$

¹² Společnost COFET a.s. vznikla v roce 1994, od roku 2007 se intenzivněji zabývá řešením dlouhodobé nezaměstnanosti, vzděláváním finanční gramotnosti a dalšími činnostmi, které tvoří hlavní prevenci sociálního vyloučení. (www.cofet.cz)

Úroková sazba je tedy období, ke kterému se úrok vztahuje. O jaké období se jedná, poznáme podle zkratky, která je uváděna za úrokovou sazbou. Znalost těchto zkratek je pro správnou orientaci v dané oblasti nezbytná.

„Úroková sazba může být:

- Roční, vyjadřujeme zkratkou p.a. (per annum)
- Pololetní, vyjadřujeme zkratkou p.s. (per semestrum)
- Čtvrtletní, vyjadřujeme zkratkou p.q. (per quartale)
- Měsíční, vyjadřujeme zkratkou p.m. (per mensem)
- Denní, vyjadřujeme zkratkou p.d. (per dies)“ (Noveský, 2007, s. 141)

Dalším pojmem, který souvisí s úroky je pojem úrokové období. „Je to doba, za kterou se pravidelně připisují úroky, nebo v případě úvěru doba, ke které se úroky vztahují.“ (Noveský, 2007, s. 141)

Znalosti úroku a úrokové sazby jsou potřebné při vyřizování půjček a úvěrů. S těmi pak souvisejí další důležité pojmy.

„Úmor (jistina) – je vlastní splátka úvěru (postupně umořujeme dluh)

Anuita – je pravidelná splátka ve stejné výši (může být čtvrtletní, měsíční, týdenní, příp. sjednaná individuálně). Anuita v sobě zahrnuje úrok i úmor.

Umořovací plán – je způsob splácení půjčky, úvěru (buď chceme splácet po celou dobu stejně velkou část půjčené částky, tj. stejný úmor, nebo chceme mít po celou dobu stejnou výši celkové částky, vč. úroku, tj. anuitu.

V případě splácení dluhu se úroky vztahují k dosud nesplacené části dluhu, což znamená, že čím pomaleji splácíme, tím více zaplatíme věřiteli na úrocích.“ (Noveský, 2007, s. 143)

Další důležitý pojem, který bych chtěla zmínit je *roční procentní sazba nákladů* (RPSN).

„Roční procentní sazba nákladů na spotřebitelský úvěr se rovná současné hodnotě všech nákladů spotřebitele sjednaných mezi věřitelem a spotřebitelem ve smlouvě, ve které se

sjednává spotřebitelský úvěr a počítá se na roční bázi podle vzorce uvedeného v příloze zákona o spotřebitelském úvěru¹³.“ (Noveský, 2007, s. 145)

Jedná se tedy o hodnotu, která nám ukáže, jak je daný úvěr ve skutečnosti drahý a banky, či další poskytovatelé spotřebních úvěrů musí hodnotu roční procentní sazby nákladů klientovi ze zákona sdělit.

V RPSN jsou zahrnuty úroky a všechny poplatky, které si instituce, od níž si půjčujeme peníze, účtuje. Díky znalosti této hodnoty máme kompletní přehled o částce, kterou musíme zaplatit, pokud máme o danou službu zájem. Díky znalosti této hodnoty tedy dokážeme lépe odhadnout, zda jsme schopni si daný úvěr pořídit a zda je v našich finančních silách požadovanou částku bance v budoucnu uhradit.

Pojmy, které jsem tady zmínila, jsou pro využívání bankovních služeb velmi důležité a jejich znalost je rozhodující pro odpovědné zadlužení se. A přesto se jedná o pojmy, které už lidé někdy slyšeli, ale nedokážou je vysvětlit či objasnit.

¹³ Zákon 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru stanovuje, že pro účely výpočtu roční procentní sazby nákladů na spotřebitelský úvěr se použijí celkové náklady úvěru pro spotřebitele. (Noveský, 2007, s. 145.)

5 Ochrana spotřebitele

Finanční negramotnost a neodpovědnost ke svému ekonomickému chování nám může způsobit nemalé problémy.

U bankovních institucí je nám překážkou převážně neinformovanost a nedostatečná orientace v dané problematice nabízených služeb. Přidáme li k tomu nezodpovědnost a lehkovážné čerpání půjček a úvěrů, pak se snadno ocitáme téměř v hmotné nouzi a stáváme se dlužníky. U nebankovních institucí nás kromě výše uvedeného potkají navíc velmi „nekalé“ praktiky, které jsou zaměřeny právě na takové klienty.

V následující kapitole se seznámíme s pojmem lichva a jak se jí bránit.

5.1 Před čím je třeba se chránit

Dospělý člověk je zodpovědný sám za sebe a své chování. Za své rozhodnutí, které v životě uděláme, neseme odpovědnost jen my sami. Abychom se však dokázali rozhodnout správně, musíme mít dostatek informací. V oblasti financí je ale velkým nebezpečím uvádění informací nepravdivých, zkreslených, či formulovaných takovým způsobem, že pro spotřebitele vychází velmi nevýhodně, ačkoli to tak na první pohled nevypadá.

Velkým nebezpečím je lichva. Trestní zákon č. 140/1961Sb., odstavec § 253, definuje lichvu následovně:

„Trestný čin, jehož se dopustí ten, kdo zneužívá něčí tísně, nezkušenosti, nebo rozumové slabosti, nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.“ (Noveský, 2007, s. 119)

Tak zní definice lichvy dle zákona, ale přesto je označována za velmi obecnou a pro spotřebitele nevyhovující. Nedefinuje věci přesně a konkrétně a dá se velmi dobře v daných smlouvách obejít. Spoléhat se na pomoc státu není v České republice úplnou jistotou. Chceme-li se bránit proti lichvářskému jednání soudní cestou, bývá to cesta většinou dlouhá a ne vždy s jistým vítězstvím.

Lichvářské instituce a firmy používají ve svých smlouvách různé triky a tvrzení, kterými spotřebitele velmi omezují a znevýhodňují. Připravují smlouvy špatně strukturované a dosti nepřehledné, smlouvy tak dlouhé, že se v nich dá snadno ukrýt úmyslné poškození

spotřebitele. Mnohé neetické reklamy nabízejí uzavření během 10 minut, nebo prostřednictvím jediné sms, přes kterou pošleme své údaje. Často v lichvářských smlouvách nalezneme nemožnost smlouvu vypovědět, a pokud ano, tak pod vysokou smluvní pokutou. Musíme dávat velký pozor na období úrokové sazby, které bývá označeno pouze zkratkou a může být pro spotřebitele dosti zavádějící. (viz kapitola 4.4 Úrok a roční procentní sazba nákladů)

Velkým a častým problémem bývá v takových smlouvách uvedení, že se na danou smlouvu nevztahuje zákon o ochraně spotřebitele. Taková smlouva je velmi nemorální a ve většině případů podvodná.

„Problematiku spotřebitelských smluv upravuje zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů“ (Noveský 2007, s. 113)

5.2 Ochrana spotřebitele od České národní banky a České obchodní inspekce

Česká národní banka vykonává povinný dohled nad určitými institucemi a subjekty dle zákona č. 6/1993 Sb.¹⁴ Co se týká ochrany spotřebitele, může Česká národní banka zasahovat pouze u těchto subjektů a institucí.

Dohlíží především na výskyt užívání nekalých praktik v obchodní sféře, či li, chrání spotřebitele, aby při podnikání nebylo proti němu užito praktik, které by byly v rozporu s právními a morálními zákony.

Dohlíží na správnost a dostatek informací o ceně služeb a způsobu stanovení ceny služeb. Prodávající či věřitel je tedy povinen dostatečně a pravdivě podávat včasné a úplné informace svým klientům a zákazníkům.

V dnešní době, kdy je velmi využíváné a oblíbené uzavírání smluv na dálku, přes internet, emaily či dokonce telefony a faxy, dohlíží Česká národní banka také na dodržování právních povinností dle občanského zákoníku.

„A novým úkolem České národní banky je od 1. 1. 2011 dohled nad dodržováním povinností zákona o spotřebitelském úvěru subjekty náležejícími pod dohled České národní banky na základě zákona č.6/1993 Sb. Tato činnost spadala do té doby na České obchodní

¹⁴ Zákon č. 6/1993 Sb. – zákon o České národní bance, která je ústřední bankou České republiky a orgánem vykonávajícím dohled nad finančním trhem, všechny její povinnosti a práva jsou zahrnuty v tomto zákoně

inspekci, která bude zastávat dohled v oblasti spotřebitelských úvěrů nad nebankovními subjekty.“ (Noveský 2007, s. 117)

Česká obchodní inspekce vykonává dohled tedy především nad nebankovními subjekty při poskytování spotřebitelských úvěrů a nad jejich finančními poradci.

Česká obchodní inspekce je orgánem státní správy a její ředitel je jmenován ministrem průmyslu a obchodu. Byla ustanovena zákonem č. 64/1986 Sb. Nyní budu přesně citovat funkci české obchodní inspekce tak, jak to uvádí internetové stránky této organizace:

„Česká obchodní inspekce kontroluje a dozoruje právnické a fyzické osoby prodávající nebo dodávající výrobky a zboží na vnitřní trh, poskytující služby nebo vyvíjející jinou podobnou činnost na vnitřním trhu, poskytující spotřebitelský úvěr nebo provozující tržiště pokud podle zvláštních právních předpisů nevykonává dozor jiný správní úřad.“ (www.coi.cz)

Všechny základní informace o činnosti České obchodní inspekce nalezneme na jejich webových stránkách www.coi.cz a také zde nalezneme všechna její pracoviště, na kterých ve všedních dnech poskytuje Česká obchodní inspekce informační a poradenskou činnost pro občany.

V celé řadě případů jsou komplikace způsobeny nedostatkem informací a neznalostí. A přitom existují poradny a místa, na která se lze již preventivně obrátit. V příloze 2 uvádím dostupné a fungující poradny v České republice, jejichž cílem je prevence vzniku problémových situací ve finanční sféře. Stačí tak málo v dnešní společnosti elektroniky, poslat email, zvednout telefon, či osobně zajít do konkrétní poradny a nerozumíme li smlouvě, nechat si poradit od odborníků. Prevence je základ, jak předcházet komplikacím, ať už se to týká naší finanční situace, nebo našeho zdraví. Pokud nevím, tak se zeptám, pokud neznám, tak se zeptám, pokud nerozumím, tak si nechám vysvětlit. Mějme stále na paměti, že neznalost totiž neomlouvá!

6 Výuka finanční gramotnosti

Prevence je také velmi důležitá v oblasti financí, a proto byla schválena jako účinná zbraň proti finanční negramotnosti a to prostřednictvím výuky finanční gramotnosti na základních a středních školách a také vzdělávání dospělých, aby studium této problematiky zasáhlo celou populaci.

V následující kapitole, si objasníme výuku finančního vzdělávání, která je součástí strategie finančního vzdělávání v České republice a výsledky měření finanční gramotnosti, které již několikrát u nás proběhly.

6.1 Národní strategie finančního vzdělávání

Vláda České republiky vydala 10. května 2010 usnesení o Národní strategii finančního vzdělávání, jejímž cílem je zvyšování úrovně finanční gramotnosti v České republice. Pověřeni tímto úkolem byli ministři financí, průmyslu a obchodu, práce a sociálních věcí, vnitra a školství, mládeže a tělovýchovy.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy patří mezi ústřední orgány státní správy a jak uvádí zákon č. 2/1969 Sb.:

„Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je ústředním orgánem státní správy pro předškolní zařízení, školská zařízení, základní školy, střední školy a vysoké školy, pro vědní politiku, výzkum a vývoj, včetně mezinárodní spolupráce v této oblasti, a pro vědecké hodnosti, pro státní péči o děti, mládež, tělesnou výchovu, sport, turistiku a sportovní reprezentaci státu.“ (www.msmt.cz)

Strategie finančního vzdělávání je postavena na dvou základních pilířích, na vzdělávání žáků základních, středních a vysokých škol a dále pak na vzdělávání dospělých. Ministerstvo školství se zaměřuje tedy převážně na první pilíř a jeho hlavním úkolem je vypracovat školní vzdělávací programy. Při aplikaci vzdělávacích programů spolupracuje s dalšími organizacemi, jako jsou Národní ústav odborného vzdělávání¹⁵, Výzkumný ústav pedagogický¹⁶ a Institut pedagogicko-psychologického poradenství¹⁷. U těchto organizací však došlo v poslední době k několika změnám. Od 1. července 2011 dochází ke sloučení

¹⁵ Národní ústav odborného vzdělávání přispívá k rozvoji odborného školství v České republice (www.nuov.cz)

¹⁶ Výzkumný ústav pedagogický se zabývá otázkami dalšího rozvoje v etapě počátečního vzdělávání (www.vuppraha.cz)

¹⁷ Institut pedagogicko-psychologického poradenství se soustřeďuje na pedagogické a výchovné poradenství ve školství (www.ippp.cz)

těchto tří organizací a vzniká organizace Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání školských pracovníků.

Podporovatelem integrace finančního vzdělávání do výuky se stala také Česká národní banka.

6.2 Finanční gramotnost ve výuce

Na základě spolupráce určených ministerstev a zmíněných organizací byly vypracovány úkoly, zařazení finanční gramotnosti do výuky:

- „Vytvoření standardu finanční gramotnosti pro žáka 1. a 2. Stupně základní školy a dále Standardu finanční gramotnosti pro žáka střední školy
- Zařazení Standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů pro základní a střední vzdělávání
- Vytvoření metodických doporučení školám pro vzdělávání žáků a tvorbu a realizaci školních vzdělávacích programů
- Zařazení témat finančního vzdělávání do vzdělávacích programů v rámci systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků
- Revize Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách v souladu s vývojem finančních trhů a potřeb žáků“ (Ministerstvo financí, 2010, s. 17)

Druhý pilíř představuje výuku finanční gramotnosti v dalším vzdělávání. Je zaměřen tedy na dospělou populaci. Můžeme říci, že se zaměřuje na klienty, kteří již využívají finanční produkty a služby.

Tento druhý pilíř dalšího vzdělávání mají spíše na starosti různé sdružení spotřebitelů, či jiné finanční organizace a instituce, tedy spíše soukromý sektor.

Základní opatření v rámci dalšího vzdělávání podle Národní strategie finančního vzdělávání jsou následující:

- „Efektivní spolupráce subjektů veřejné správy, profesních sdružení finančních institucí a sdružení spotřebitelů v rámci Pracovní skupiny (viz 1 kapitola)

- Revize Standardu finanční gramotnosti dospělého občana v souladu s vývojem na finančním trhu
- Vstupní ověření úrovně finanční gramotnosti české populace a přehled existujících projektů finančního vzdělávání
- Tvorba projektů finančního vzdělávání, jejich průběžná aktualizace a zajištění informovanosti o těchto projektech
- Pravidelné monitorování úrovně finanční gramotnosti občanů a mapování projektů v rámci finančního vzdělávání“ (Ministerstvo financí, 2010, s. 17)

Ve většině případů by lidé výuku finanční gramotnosti již ve škole velmi uvítali a já k nim patřím také. V žádném případě nechci degradovat výuku ve školách v České republice, ale škola je škola a život je život. A zařazení více praktických věcí do výuky shledávám velmi užitečným a v případě finanční gramotnosti dokonce i nezbytným.

Stejně tak považuji za velmi důležité vzdělávání finanční gramotnosti i u dospělé populace. Společnost se rychle vyvíjí a moderní technologie a postupy přinášejí starším generacím dosti velké obtíže a nových informací stále přibývá. Existence poraden, vzdělávacích kurzů a přednášek, mohou být dobrým pomocníkem a dobrou prevencí ve finančních otázkách.

7 Exekuce a insolvence

Celá problematika finanční ngramotnosti, může vést převážně k zadlužení. Zadluženost pak v případě neschopnosti splácet vede k problémům s exekutory. Následující kapitola představuje nepříjemný proces exekuce a seznamuje nás také s pojmem insolvence, jakožto jednou z možností, jak s nastalou finanční tísní bojovat.

7.1 Exekuce

Dle Strategie finančního vzdělávání byly stanoveny tři hlavní priority. Jednou z nich je prevence proti předlužení. Zadlužení českých domácností a občanů narůstá a neschopnost své dluhy splácet, vede spoustu lidí do exekučních pastí a problémů.

Dluhy, které nám v důsledku platební neschopnosti vznikají a narůstají, po nás mohou věřitelé vymáhat dvojím způsobem. Tím prvním je obrátit se na okresní soudy, které budou posléze a velmi zdlouhavě pohledávku vymáhat. Nebo mohou věřitelé zvolit druhý způsob, vymáhání majetku pomocí exekutora. Přesné informace o exekutorech a exekuční činnosti podává zákon č. 120/2001 Sb. Exekutor je státem pověřená fyzická osoba, která provádí nucený výkon exekučních titulů za úplatu. Hlavní rozdíl mezi soudy a exekutory spočívá v tom, že exekutor jedná mnohem více efektivně, protože je na úspěchu procesu exekuce ekonomicky závislý. Při výkonu má postavení veřejného činitele a nemůže se tedy jednat o jakoukoliv osobu, nýbrž o osobu státem pověřenou.

Dostane li se případ až na stůl exekutora, je to sice situace ve finálnějším stádiu problému, ale stále je dobré jednat a neschovávat hlavu do písku. Pokud již nastala komunikace s exekutorem, v žádném případě před nimi nezavírejme oči, ale jednejme. Doporučuje se komunikovat a postavit se věci čelem, ostatně jako u většiny problémových situací.

Co všechno exekutor lze a může, vychází z exekučního řádu.

„Exekuci ukládající zaplacení peněžité částky lze provést:

- Srážkami ze mzdy a jiných příjmů
- Příkázáním pohledávky
- Prodejem movitých věcí a nemovitostí
- Prodejem podniku

Způsob exekuce ukládající jinou povinnost než zaplacení peněžité částky se řídí povahou uložené povinnosti. Takovou exekuci lze provést:

- Vykličením
- Odebráním věci
- Rozdělením společné věci
- Provedením prací a výkonů“ (Smrčka, 2007, s. 220)

Celý proces exekuce připravuje i několik léček, o kterých je třeba být informován. Například to, že účastníkem exekuce je i druhý z manželů, nebo také to, že při zabavení věci exekutorem, může exekutor zabavit i věci, které patří legálně třetí osobě, která s dluhy nemá nic společného.

Kapitolu exekucí bych už více nerozepisovala a odkázala bych zájemce o další informace na literaturu, případně na svou bakalářskou práci, Finanční gramotnost, kde je celá situace více rozebrána.

Využívejme tedy různých občanských poraden, hledejme informace a studujme je. Buďme připraveni, ať nejsme v konečném důsledku velmi překvapeni.

Může se stát, že se dostaneme do situace, ze které se nemůžeme již dostat vlastními silami a potřebujeme záchranné lano a pomoc, v podobě insolvence.

7.2 Insolvence

Pojem insolvence můžeme stručně definovat jako stav úpadku.

„Úpadek je ekonomický stav dlužníka, při němž není schopen plnit své splatné závazky vůči více věřitelům“ (Noveský, 2007, s. 393)

Pokud se dostaneme do situace, kdy máme dluhů několik, motáme se stále v kruhu splátek a dalších upomínek, jeví se někdy jako dobré řešení, tzv. osobní bankrot. Vyhlášením osobního bankrotu dochází k tomu, že dlužník bude osvobozen od svých pohledávek, splní li ovšem předem dané podmínky. Dochází tedy k jeho oddlužení.

Jedná se o způsob, který je u nás možný teprve od roku 2008, kdy nabyt účinnosti zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů.

„Insolvenční zákon se vztahuje na řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka v rámci soudního řízení, a to některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem, k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů.“ (www.insolvencni-zakon.justice.cz)

Návrh na oddlužení je v některých případech velmi dobrým řešením, ale přináší sebou také řadu nevýhod. Slabikář finanční gramotnosti shrnuje hlavní výhody a nevýhody zahájení insolvenčního řízení.

„Výhody:

- Nelze provést exekuci a Váš majetek, ani pokračovat v již probíhající
- Můžete požádat soud o povolení oddlužení
- Věřitelé musí přihlásit své pohledávky u soudu do 30 dnů od rozhodnutí úpadku, pokud tak neučiní ve stanovené lhůtě, k jejich pohledávkám se dále nepřihlíží
- Po rozhodnutí o úpadku již dále nenarůstají smluvní úroky, úroky z prodlení, poplatek z prodlení a smluvní pokuty

Nevýhody:

- Omezení možnosti jak nakládat s majetkem
- Musíte soudu předložit všechny rozhodné skutečnosti týkající se vašeho majetku a Vašich příjmů
- Vaše jméno se objeví v insolvenčním rejstříku a každý se může dozvědět, že jste zřejmě v úpadku (to může ovlivnit jednání k Vám)“ (Noveský, 2007, s. 383)

Při podání návrhu na oddlužení však nebude vyhověno každému. Musí být splněny podmínky, o kterých však většinou lidé neví, a díky neúplným informacím z médií, mohou být později překvapeni. Podmínkou je, aby byl člověk v zaměstnaneckém poměru, byl zaměstnaný a měl takový měsíční příjem, aby dokázal během 5 let splatit alespoň 30 procent svého dluhu. Při žádosti o oddlužení se všechny podmínky zjišťují a určování probíhá individuálně. K danému tématu bych ráda doporučila knihu Už nikdy dlužníkem, jejíž autorkou je Lucie Vrbková.

Lucie Vrbková je prvním dlužníkem v České republice, který využil možnosti insolvenčního zákona. Její příběh vypráví celou její problémovou situaci a může být dobrým poradcem, co člověk v takové situaci a prožívá a jak se s daným problémem lze vyrovnat.

Podle nejnovější analýzy, kterou zveřejnila společnost CCB – Czech Credit Bureau¹⁸, bylo v roce 2011 vyhlášeno 11 451 osobních bankrotů.

„I když je dynamika osobních bankrotů i nadále poměrně vysoká, postupně se snižuje. V roce 2009 se ve srovnání s rokem 2008 zvýšily o 260%, o rok později to bylo o 173% a v roce 2011 již „jen“ o 89%“ (Věra Kameníčková, vedoucí analytického oddělení společnosti CCB-Czech Credit Bureau)

Existuje tedy u nás možnost se v určitých případech s velkými dluhy vypořádat čestně a být při tom částečně chráněn ze strany zákona, ale více než na tuto možnost, na kterou dosáhnou jen někteří a jen někteří ji zvládnou dovést do konce, myslíme spíše na prevenci a snažme se být finančně gramotní a soběstační.

¹⁸ Společnost CCB-Czech Credit Bureau je zakladatelem bankovního a nebankovního úvěrového registru v České republice (www.creditbureau.cz)

8 Analýza stavu finanční gramotnosti u vybraných vzorků vysokoškolských studentů

Kapitola se zabývá aktuální problematikou negativního a nemorálního působení médií na člověka, co se týká oblasti finanční a seznamuje nás s tiskem, který celou problematiku zadluženosti podporuje. Dále popisuje cíl, na který se v praktické části diplomové práce zaměříme.

8.1 Média a společnost

Mediální skupina MAFRA zastřešuje nejznámější produkty ze všech oblastí mediálního trhu. Mezi ně patří Mladá fronta DNES, Lidové noviny a také bezplatný deník METRO, který vychází ve všední dny. Jedná se o denní tisk, který se běžně dostává člověku do rukou a přesahuje množství milion čtenářů. Bezplatný deník Metro je každý všední den k dispozici u vstupních terminálů do městské hromadné dopravy, do metra. A také díky tomu se zvyšuje počet čtenářů, jejichž zrak spočine na informacích z tohoto deníku. Mladá fronta DNES a Lidové noviny patří obecně v České republice k nejčtenějším deníkům. Denní tisk zmiňuji ve své diplomové práci především proto, abych upozornila na to, jaký mohou mít média negativní dopad člověka.

Deník Metro je poskytován zdarma a také z toho důvodu se dostane k obrovskému počtu čtenářů, a jak sám deník uvádí na titulní straně, jedná se o nejčtenější noviny v Praze. Otevřeme-li si jedny z těchto novin, narazíme téměř vždy na nesporný počet inzerátů, nabízejících výhodné finanční půjčky. Abych byla konkrétní, deník Metro, čtvrtek, 2. února 2012, strana 17, inzerce. Zde jsem napočítala 11 inzerátů, které nabízejí vyřešení problémů s financemi. Znění těchto inzerátů bylo nejčastěji následující:

„Rychlá půjčka ještě dnes, i pro problémové klienty.“

„Rychlá půjčka, kolik si řeknete, tolik dostanete.“

„Půjčky do 50 000 bez rozhodčí doložky a poplatků předem.“

Stejným způsobem bych mohla pokračovat i ostatních inzerátů, jejichž texty a nabídky a jsou téměř stejné a také stejně nemravné a dovolují si použít označení „lichvářské.“

S podobnými inzeráty se setkáme také v Lidových novinách, či Mladé frontě. Pod Mladou frontou vychází také týdeník Sedmička, který je podobně jako deník Metro zdarma a opět se dostává k obrovskému počtu čtenářů. Sedmička, 2. února 2012, hned úvodní strana,

najdeme zde dosti výraznou reklamu na vyřízení potřebného úvěru s mottem: „My vás nevykopneme.“

Dále na straně 14, inzerce, najdeme 4 další inzeráty podobné všem ostatním inzerátům, které nabízejí finanční výpomoc. Rychle, bezstarostně, bez poplatku a ještě dnes. Žádný z uvedených inzerátů však nezmiňuje, co bude následovat posléze a jaké jsou skutečné podmínky těchto „výhodných“ půjček.

Užívání mediálních prostředků k manipulaci člověka díky klamným reklamám, považuji za nemorální a nemravné a považuji tento způsob za velmi problémový, co se týká situace zadlužování obyvatel ČR na základě lichvářských půjček. Výše uvedené noviny vystupují na veřejnosti jako seriózní tisk, o čemž začínám silně pochybovat.

Inzeráty, které nacházíme nejen v tomto tisku, ale také na různých letáčích a dokonce i v reklamách v televizi, zneužívají finanční ngramotnosti člověka a podporují vzrůstající počet lidí, kteří se obrací s radou na poradny při finanční tísní.

Jedná se především o půjčky u nebankovních institucí. Ty představují větší riziko, než bankovní instituce především proto, že jejich činnost není pod žádným zvláštním dozorem. Jsou poskytovány institucemi mimo bankovní sektor. Jde o velké finanční instituce, soukromé investory a věřitele. Půjčky jsou pro klienty snadněji dosažitelné, ale na druhé straně i rychleji vymahatelné. Díky nebankovnímu sektoru dostanou půjčku i klienti, kteří by u bankovní instituce nikdy neměli šanci.

Nabídkám nebankovních institucí na nejrůznější nejvýhodnější půjčky se nevyhneme do té doby, dokud nebudou zakázány ze zákona, nebo alespoň státem více kontrolovány. Prozatím by jistě stačilo, zákaz zveřejňování takových inzerátů mediálními prostředky, které jsou pro většinu lidí důvěryhodné.

8.2 Cíl

Cílem této diplomové práce je zjistit, jaká je úroveň finanční gramotnosti vysokoškolských studentů, konkrétně studentů na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Téma finanční gramotnosti jsme si vybrala, protože jej považuji v dnešní době vzhledem k rychlému vývoji společnosti za aktuální a protože mne samotnou problematika finanční gramotnosti občanů ČR zajímá.

Finanční gramotnost se do popředí zájmu dostává v souvislosti s rychlým ekonomickým a technickým vývojem společnosti. Otázce finanční gramotnosti přikládám v současnosti i do budoucna velký význam a považuji za důležité se jí zabývat především proto, že finančně gramotný občan je nejlepší prevencí proti zadluženosti a finančním a existenčním problémům.

Celá společnost se posunuje do doby počítačové a virtuální, peníze si ukládáme na bankovní účty, čerpáme úvěry, platíme platebními kartami a užíváme spíše „virtuální peníze“, které přímo v ruce nadržíme.

Od roku 2000 došlo k velkému boomu půjček a úvěrů, na což občané ČR nebyli vzdělanostně připraveni. Zadluženost a z ní vyplývající těžké sociální problémy představují v dnešní společnosti nebezpečnou hrozbu pro každého z nás.

Problémy mohou nastat právě v případě, kdy nejsme informováni, případně informace k dispozici máme, ale neumíme je číst a chápat

Existence občanů je závislá na jejich ekonomické stabilitě a jejich schopnosti pracovat s finančními produkty.

Pokud použiji teorii potřeb podle Maslowa¹⁹, tak víme, že pro uspokojení potřeb na vyšším stupni je podmínkou uspokojení potřeb na nižším stupni. Na spodní části pyramidy najdeme základní lidské potřeby (spánek, jídlo, pití, atd.) a dále pak potřeby bezpečí a jistoty (vyřešení existenčních záležitostí, bydlení, práce, atd.). Pro zajištění prvních dvou bodů nutně potřebujeme existenčně fungovat. Důležité je pochopit zodpovědnost každého z nás jednak ke svému vlastnímu životu a jednak k ostatním lidem kolem sebe.

Zajímavou diskuzí, která se v dané problematice vede, je otázka – jaká je úroveň finanční gramotnosti studentů vysoké školy Husitsko-teologické fakulty Univerzity Karlovy. Zda existuje přímá úměra mezi finanční gramotností a vysokoškolským titulem?

8.3 Úkoly

K dosažení cíle šetření byly stanoveny tyto úkoly:

1. Základní orientace ve finanční oblasti a vnímání peněz.
2. Hospodaření s financemi a vedení osobního rozpočtu.
3. Využívání a znalost bankovních služeb a produktů.

¹⁹ Abraham Maslow byl americký psycholog, autor hierarchie lidských potřeb, kterou obvykle zobrazoval jako pyramidu

4. Znalost a chápání práv spotřebitele.

Jaká je finanční gramotnost vysokoškolských studentů obecně?

Úkolem této práce je pozorování jednotlivých oblastí finanční gramotnosti vysokoškolských studentů na Husitské-teologické fakultě UK v Praze.

Pozornost je věnována také tomu, zda student – vysokoškolák, znamená nutně finančně gramotný občan.

8.4 Metody a metodika šetření

Ve výzkumu jsou použity následující metody – studium odborné literatury, dotazník a následná analýza dat. Otázky v dotazníku byly připraveny opět na základě studia odborné literatury a mých dosavadních znalostí problematiky finanční gramotnosti. Dotazník je konkrétně zaměřen na 4 základní oblasti Finanční gramotnosti, které budeme později z výsledku dotazníků analyzovat. Jedná se o oblast domácího rozpočtu, peníze obecně, různé finanční produkty a klientova práva.

Dotazníky byly určeny pro vysokoškolské studenty na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, především pro studenty studijního programu Teologie v kombinaci s psychosociálními studii. Tedy pro studenty, jejichž současné vzdělávání je směřuje v jejich životě ke každodenní práci s lidmi. Ziskávají znalosti a také praktické zkušenosti v oboru sociální práce a práce s ohroženou cílovou populací. Předpokládá se u nich tedy i po profesní stránce, že se jedná o finančně gramotné občany.

Dotazníky vyplňovali studenti jednak bakalářského studia, ale také studia magisterského, a přestože neočekáváme velké rozdíly, budou výsledky šetření rozděleny na bakaláře a magistry. Vyplnění dotazníku trvalo studentům průměrně 10 minut.

Dotazníky byly vzhledem k osobním údajům vyplňovány anonymně. Pro určení výsledků budu vycházet ze skutečnosti, že k dispozici mám 25 vyplněných dotazníků od studentů bakalářského studia a 25 vyplněných dotazníků od studentů magisterského studia, celkem tedy 50 vyplněných dotazníků.

8.5 Výsledky a jejich interpretace

Výsledky šetření budu analyzovat procházením jednotlivých otázek a grafickým vyhodnocováním jednotlivých 4 oblastí, na které jsem se v dotazníku zaměřila.

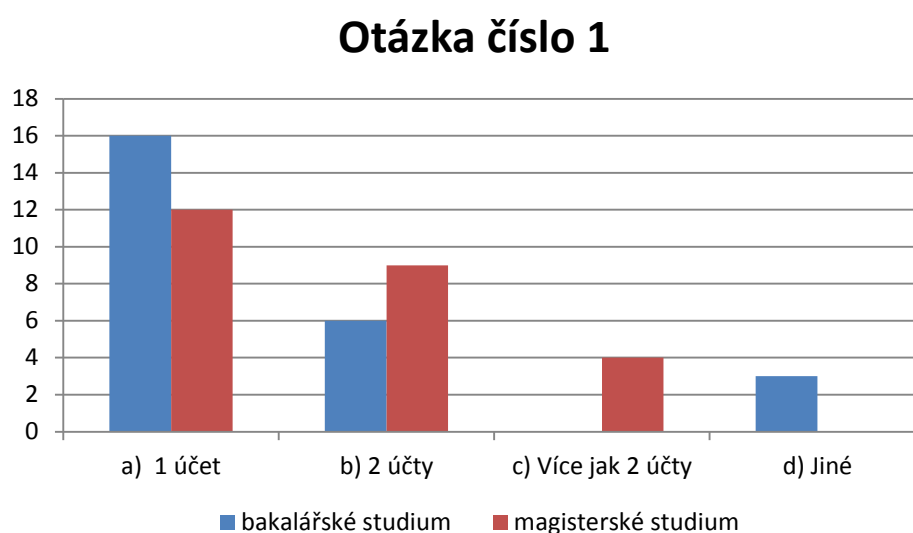
Otázky v dotazníku:

I. OBLAST PENÍZE

Č. 1 Kolik bankovních účtů v současnosti používáte?

- a) 1 účet
- b) 2 účty
- c) Více jak 2 účty
- d) Jiné

Graf 1 Bankovní účty

Bakalářské studium: 16 studentů používá 1 účet, 6 studentů 2 účty a 3 studenti dokonce nepoužívají žádný bankovní účet

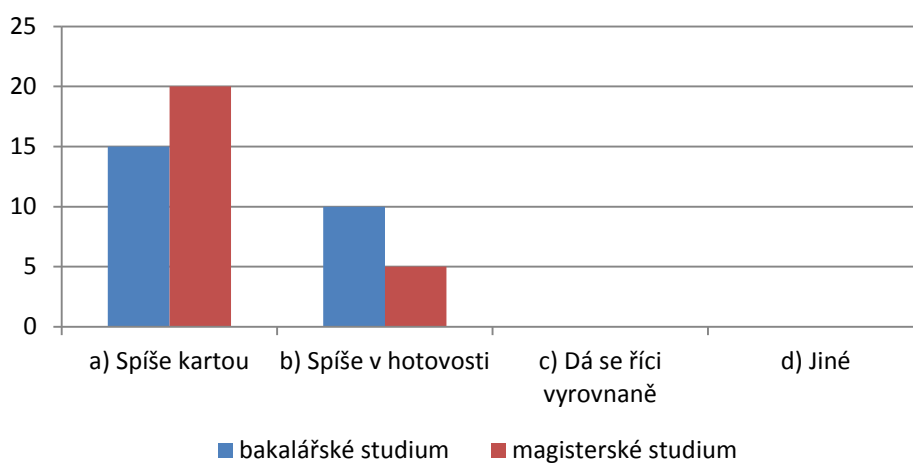
Magisterské studium: 12 studentů používá 1 účet, 9 studentů 2 účty a 4 studenti dokonce používají více jak 2 účty

Č. 2 V případě úhrady v obchodech využíváte spíše možnost platit kartou, nebo spíše v hotovosti?

- a) Spíše kartou
- b) Spíše v hotovosti
- c) Dá se říci vyrovnaně
- d) Jiné

Graf 2 Platba kartou versus platba v hotovosti

Otázka číslo 2

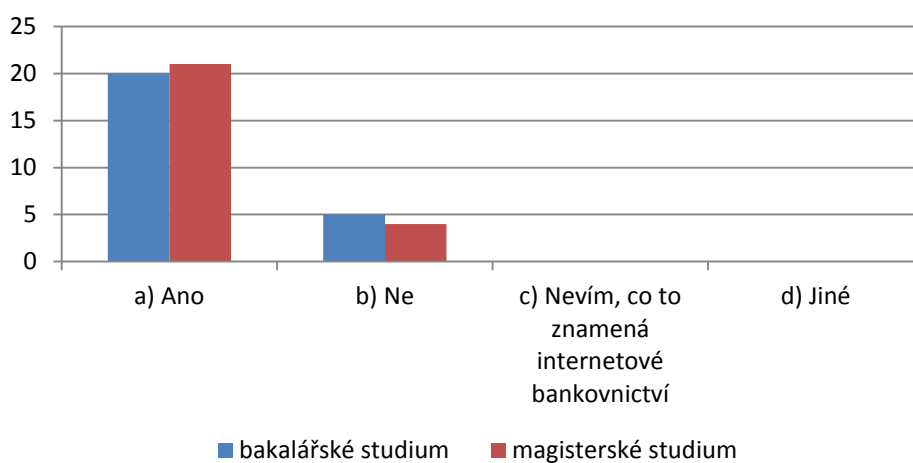
Bakalářské studium: 15 studentů platí spíše kartou a 10 studentů spíše v hotovosti

Magisterské studium: 20 studentů platí spíše kartou a jen 5 studentů platí spíše v hotovosti

Č. 3 *Využíváte internetové bankovníctví?*

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím, co to znamená internetové bankovníctví
- d) Jiné

Otázka číslo 3

Bakalářské studium: 20 studentů internetové bankovníctví využívá, 5 studentů internetové bankovníctví nevyužívá

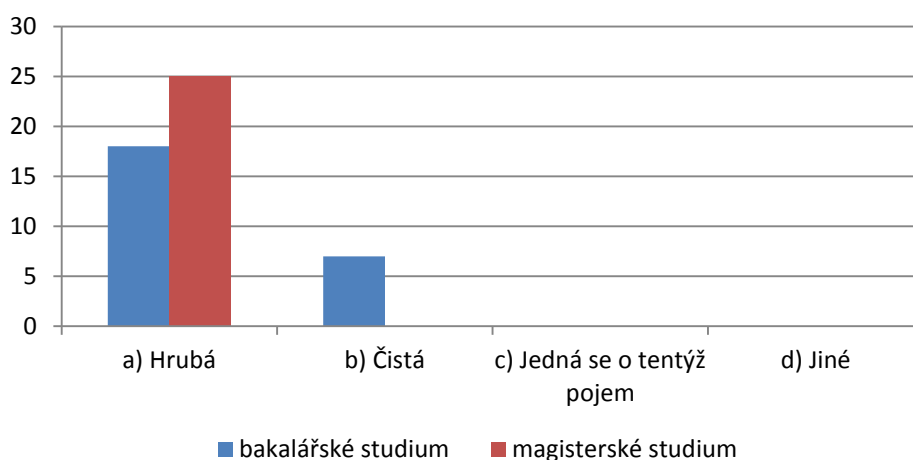
Magisterské studium: 21 studentů internetové bankovníctví využívá, 4 studenti internetové bankovníctví nevyužívají

Č. 4 Která mzda je vyšší? Hrubá nebo čistá?

- a) Hrubá
- b) Čistá
- c) Jedná se o tentýž pojem
- d) Jiné

Graf 4 Hrubá a čistá mzda

Otázka číslo 4

Bakalářské studium: 18 studentů označilo jako vyšší mzdu hrubou, ale celých 7 studentů označilo mzdu čistou

Magisterské studium: všichni dotazovaní, tedy 25 studentů označilo jako vyšší mzdu hrubou

Interpretace výsledků

Otázka peněz v dnešní společnosti není studentům vůbec cizí. Většina z nich užívá bankovní účty, orientují se v užívání internetového bankovníctví a mají zatím alespoň teoretický přehled o hrubé a čisté mzdě. Co se týká rozdílu mezi bakaláři a magistry, u studentů vyšších ročníků můžeme vidět větší přehled a tedy i větší povědomí o peněžní oblasti. Základní přehled ve finanční oblasti studenti určitě mají a většina z nich běžně využívá základní bankovní službu, vedení běžného účtu a spolu s tím se orientují také v základních věcech, které jsou s vedením účtu spojené.

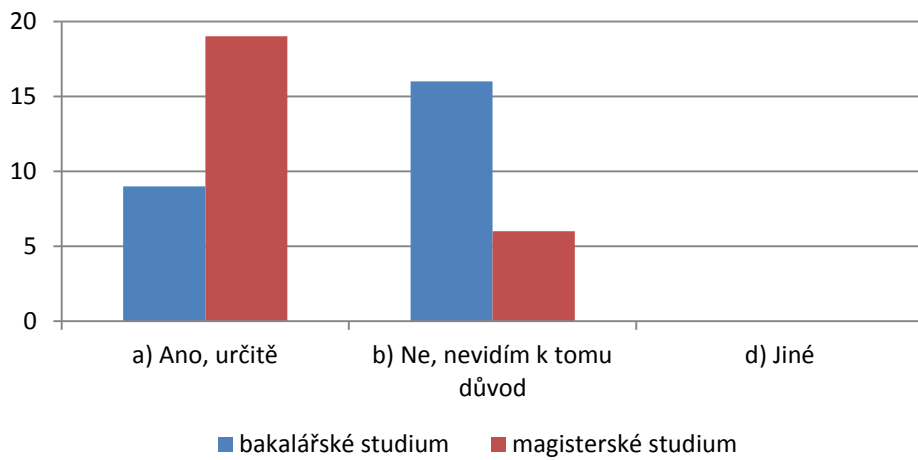
II. OBLAST HOSPODAŘENÍ DOMÁCNOSTI

Č. 5 Vedete si svůj domácí rozpočet?

- a) Ano, určitě
- b) Ne, nevidím k tomu důvod
- c) Jiné

Graf 5 Osobní rozpočet

Otázka číslo 5

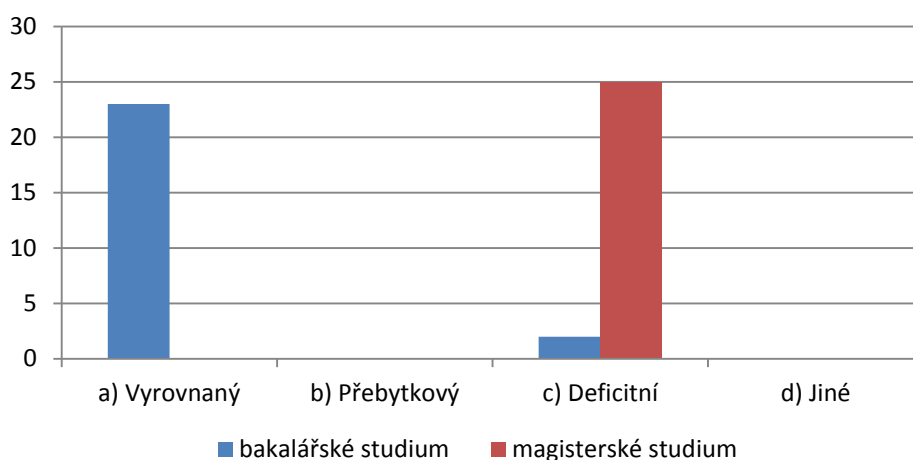
Bakalářské studium: 9 studentů si vede svůj vlastní rozpočet a 16 studentů k tomu nevidí důvod

Magisterské studium: 19 studentů si vede svůj vlastní rozpočet a 6 studentů k tomu nevidí důvod

Č. 6 Jestliže jsou vaše měsíční příjmy nižší než vaše výdaje, znamená to, že váš osobní rozpočet je?

- a) Vyrovnaný
- b) Přebytkový
- c) Deficitní
- d) Jiné

Otázka číslo 6

Bakalářské studium: 23 studentů uvádí, že se jedná o rozpočet vyrovnaný a pouze 2 studenti odpověděli správně, deficitní

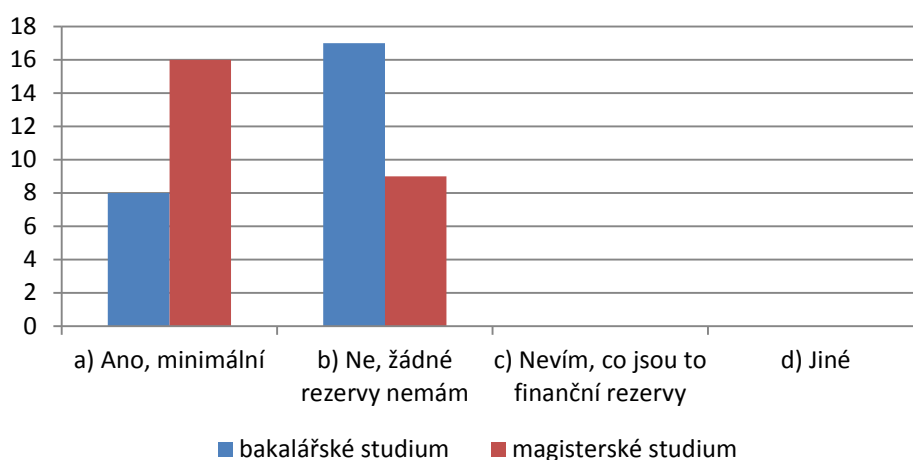
Magisterské studium: Všech 25 dotazovaných studentů označili správnou odpověď, že se jedná o rozpočet deficitní

Č. 7. Máte vytvořené pro případ potřeby alespoň minimální finanční rezervy?

- a) Ano, minimální
- b) Ne, žádné rezervy nemám
- c) Nevím, co jsou to finanční rezervy
- d) Jiné

Graf 7 Finanční rezervy

Otázka číslo 7

Bakalářské studium: 8 studentů minimální finanční rezervy má, 17 studentů nemá žádné finanční rezervy

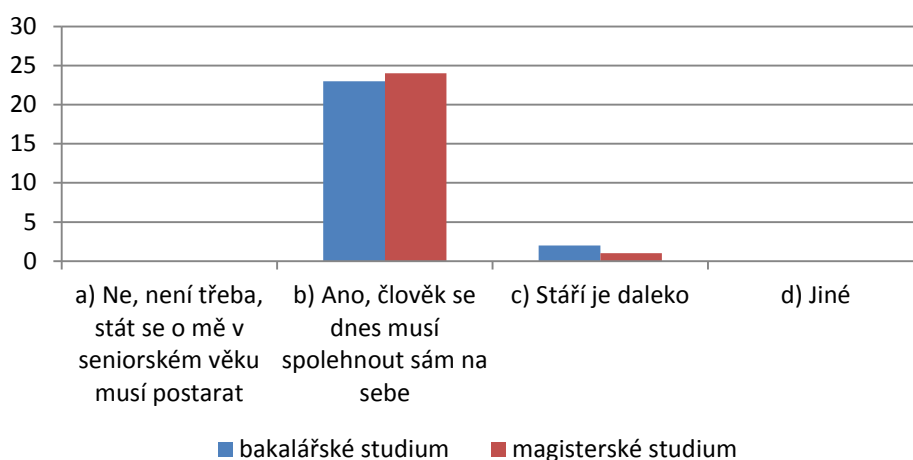
Magisterské studium: 16 studentů finanční rezervy má a 9 studentů nemá žádné finanční rezervy

Č. 8 *Přemýšlíte nad svými finančními rezervami v souvislosti se stářím?*

- a) Ne, není třeba, stát se o mě v seniorském věku musí postarat
- b) Ano, člověk se dnes musí spolehnout sám na sebe
- c) Stáří je daleko
- d) Jiné

Graf 8 Zajištění na stáří

Otázka číslo 8

Bakalářské studium: 23 studentů je přesvědčených, že se musí spoléhat sami na sebe, 2 studenti si myslím, že stáří je daleko

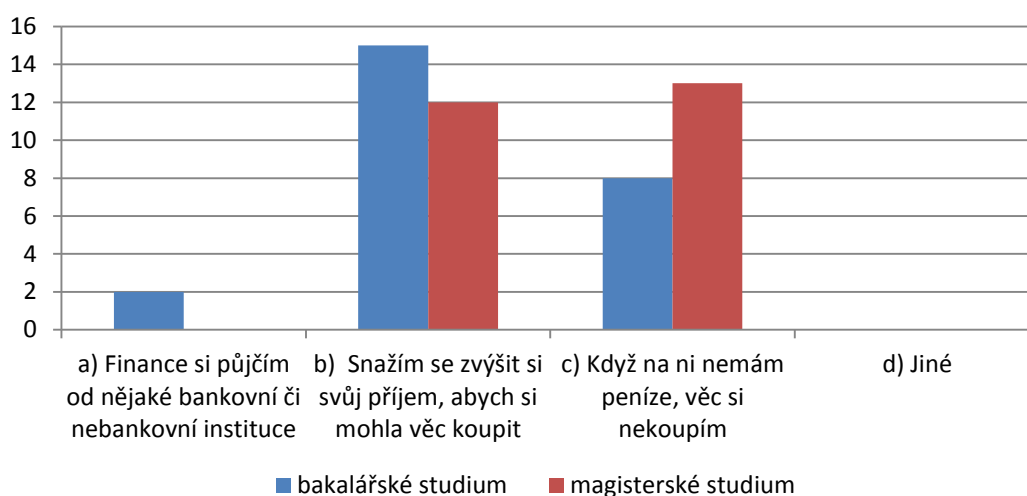
Magisterské studium: 24 studentů si správně myslím, že se člověk musí postarat o sebe sám a být sám za sebe odpovědný, 1 student odpověděl, že stáří je daleko

Č. 9 Pokud máte v plánu koupit si věc, na kterou aktuálně nemáte finance?

- Finance si půjčím od nějaké bankovní či nebankovní instituce
- Snažím se zvýšit si svůj příjem, abych si mohla věc koupit
- Když na ni nemám peníze, věc si nekoupím
- Jiné

Graf 9 Zodpovědné nakupování

Otázka číslo 9

Bakalářské studium: 2 studenti by využili možnost si peníze půjčit, 15 studentů by se snažilo si svůj příjem zvýšit a 8 studentů by si věc jednoduše nekoupili, když na ni finance nemají

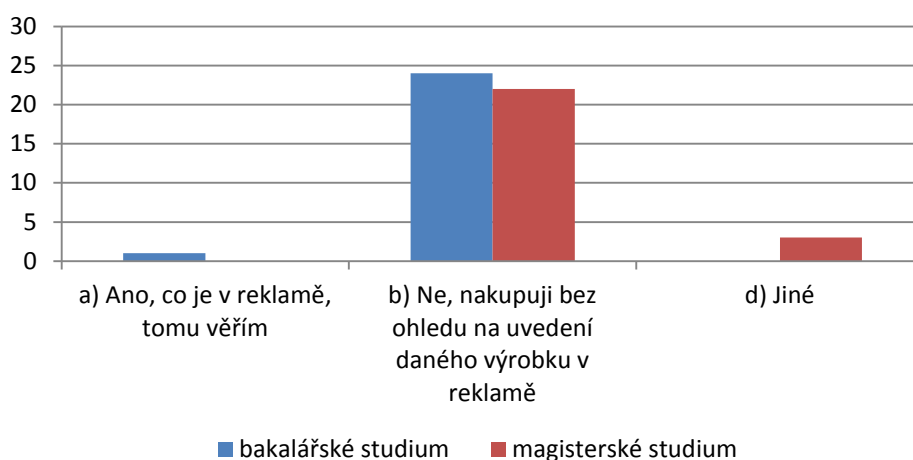
Magisterské studium: Ani jeden z dotazovaných studentů by nevyužil možnost půjčky, 12 studentů by se snažilo zvýšit svůj příjem a 13 studentů by si jednoduše danou věc nekoupilo

Č. 10 Nakupujete zboží dle nabídky v reklamách?

- a) Ano, co je v reklamě, tomu věřím
- b) Ne, nakupuji bez ohledu na uvedení daného výrobku v reklamě
- c) Jiné

Graf 10 Působení reklamy

Otázka číslo 10

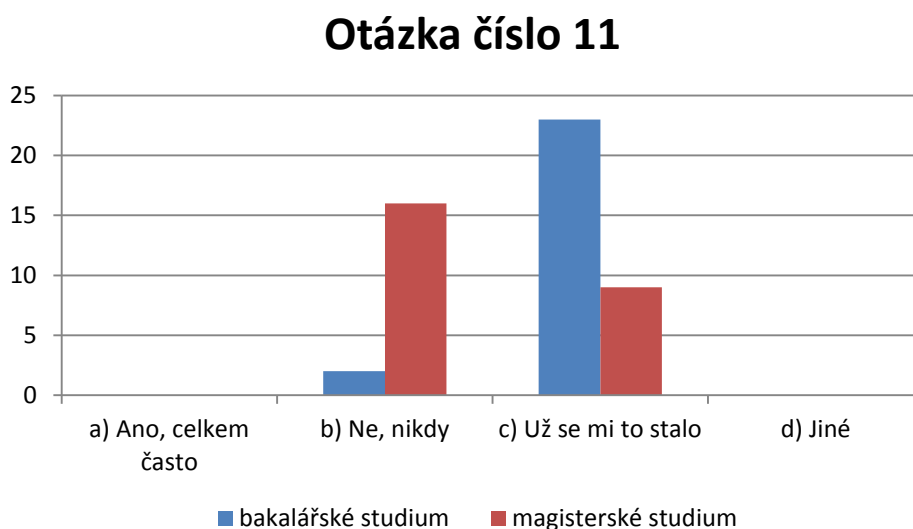
Bakalářské studium: 1 student reklamám věří a celých 24 studentů nakupují výrobky bez velkého ovlivnění reklamou

Magisterské studium: 22 studentů nakupují výrobky bez velkého ovlivnění reklamou a 3 studenti zvolili odpověď jinou

Č. 11 *Půjčujete si krátkodobě finance od svých přátel?*

- a) Ano, celkem často
- b) Ne, nikdy
- c) Už se mi to stalo
- d) Jiné

Graf 11 Půjčky od přátel

Bakalářské studium: 2 studenti si peníze od přátel nikdy nepůjčují a celým 23 studentům se to už přihodilo

Magisterské studium: 16 studentů si peníze od přátel nepůjčí a jen 9 studentům se to už stalo

Interpretace výsledků

Co se týká oblasti hospodaření domácnosti, můžeme vidět velké rozdíly mezi studenty bakalářského a magisterského studia. Rozdíl bude převážně ve vyšším věku a větších zkušenostech studentů magisterského studia. U dotazovaných studentů magisterského studia převažují studenti, kteří si vedou svůj vlastní rozpočet, mají vytvořené alespoň minimální finanční rezervy a zodpovědně také přistupují vzhledem ke svému rozpočtu, k situaci do budoucna. Ani jeden z dotazovaných studentů magisterského studia, by například nevyužil možnost půjčky od finanční instituce, což je velmi dobrá prevence, jedná li se, o koupi materiální věci, na kterou peníze jednoduše nemáme.

III. OBLAST FINANČNÍ PRODUKTY

Č. 12 K čemu slouží výpis z účtu?

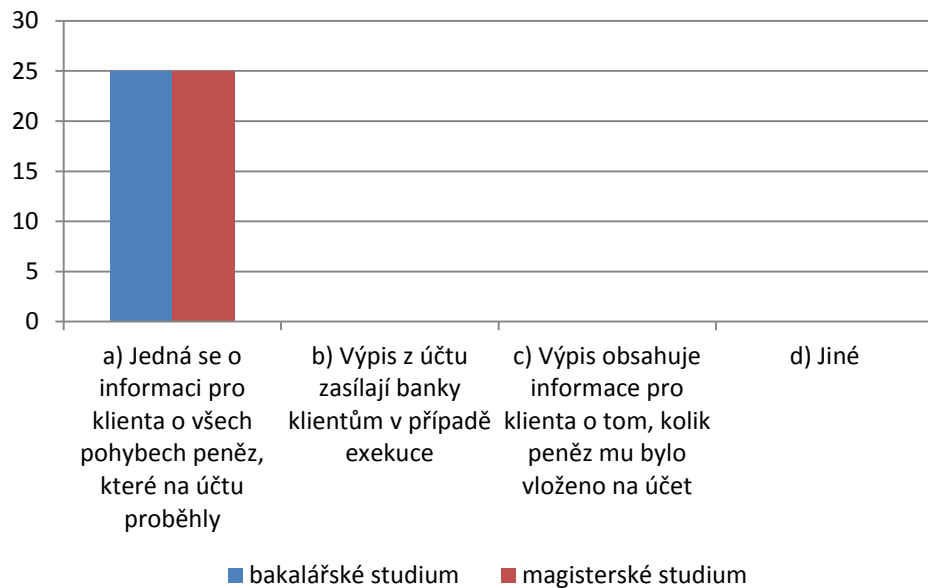
- a) Jedná se o informaci pro klienta o všech pohybech peněz, které na účtu proběhly
- b) Výpis z účtu zasílají banky klientům v případě exekuce

c) Výpis obsahuje informace pro klienta o tom, kolik peněz mu bylo vloženo na účet

d) Jiné

Graf 12 Výpis z bankovního účtu

Otázka číslo 12

Bakalářské studium: Celých 25 dotazovaných studentů odpověděli za a)

Magisterské studium: Celých 25 dotazovaných studentů odpověděli za a)

Č. 13 Víte co znamená zkratka RPSN?

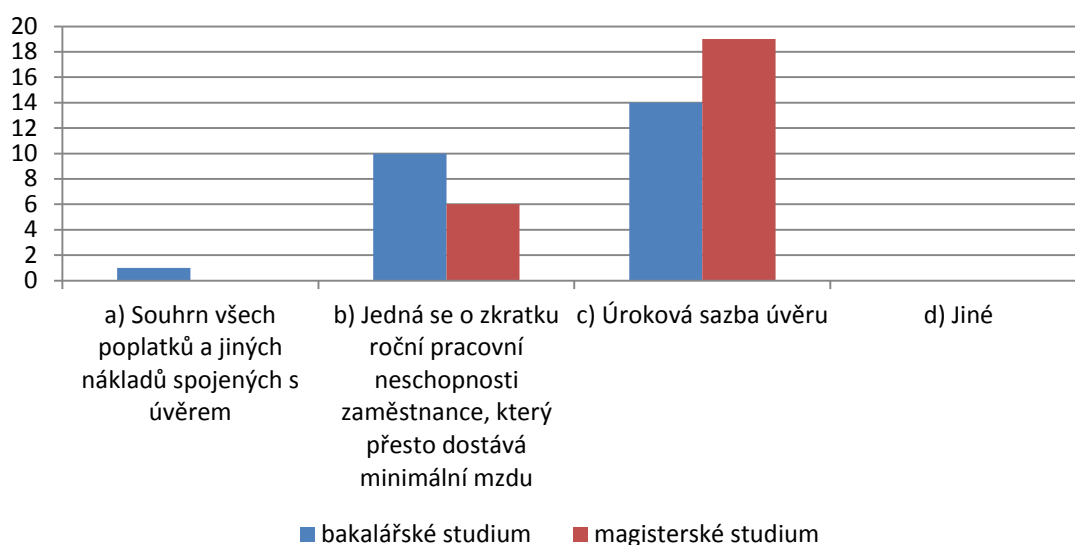
a) Souhrn všech poplatků a jiných nákladů spojených s úvěrem

b) Jedná se o zkratku roční pracovní neschopnosti zaměstnance, který přesto dostává minimální mzdu

c) Úroková sazba úvěru

d) Jiné

Otázka číslo 13

Bakalářské studium: Pouze 1 student odpověděl na otázku správně a zvolil odpověď za a), 10 studentů zvolilo odpověď b) a 14 studentů zvolilo odpověď za c)

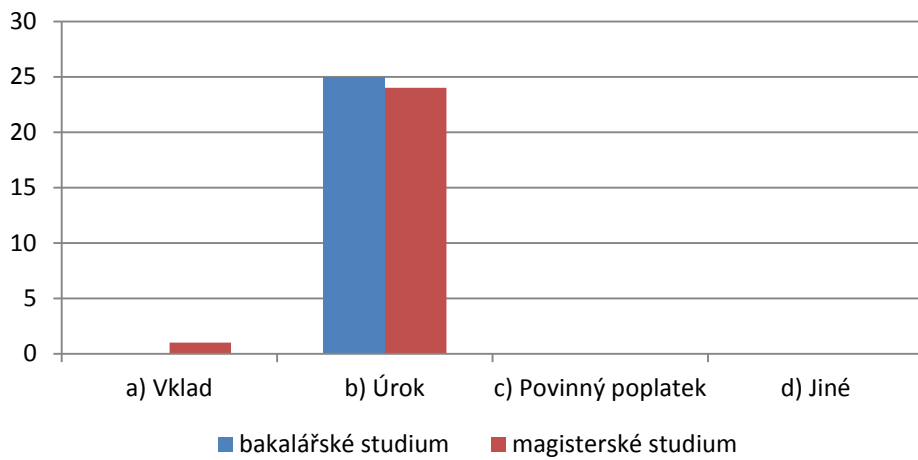
Magisterské studium: Ani zde studenti neznali správnou odpověď a většina zvolili odpověď c) a to celkem 19 studentů, 6 studentů potom zvolili odpověď b)

Č. 14 Procento z dlužné částky, které bance zaplatíme, se nazývá?

- a) Vklad
- b) Úrok
- c) Povinný poplatek
- d) Jiné

Graf 14 Úrok – znalost pojmu

Otázka číslo 14

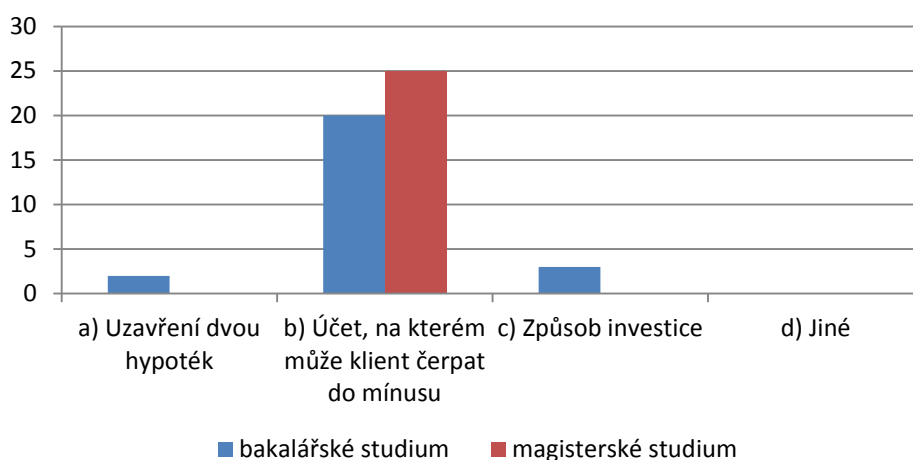
Bakalářské studium: Celých 25 dotazovaných studentů odpovědělo správně, úrok

Magisterské studium: 24 studentů, tedy většina dotazovaných také odpovědělo správně, úrok, pouze 1 student zvolil odpověď vklad

Č. 15 Co znamená pojem kontokorent?

- a) Uzavření dvou hypoték
- b) Účet, na kterém může klient čerpat do mínusu
- c) Způsob investice
- d) Jiné

Otázka číslo 15

Bakalářské studium: 20 studentů zvolilo správnou odpověď b), 2 studenti zvolili odpověď a) a 3 studenti zvolili možnost způsob investice

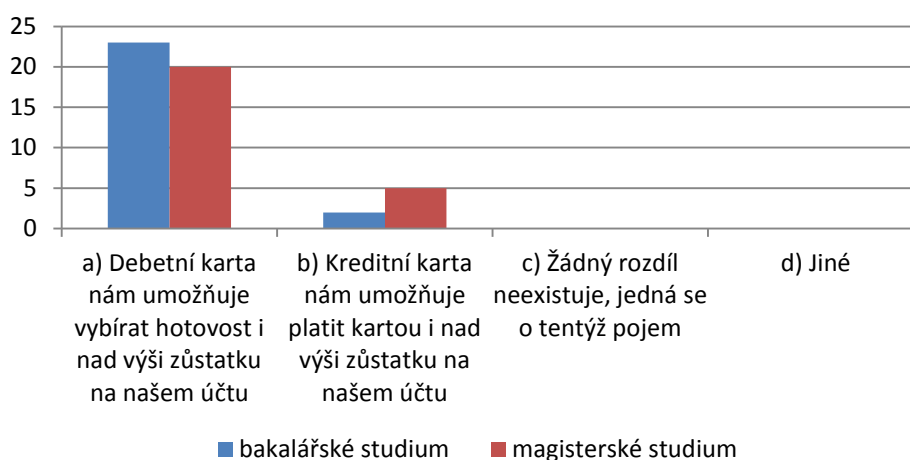
Magisterské studium: všichni dotazovaní studenti zvolili správnou odpověď, b)

Č. 16 Znáte rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

- a) Debetní karta nám umožňuje vybírat hotovost i nad výši zůstatku na našem účtu
- b) Kreditní karta nám umožňuje platit kartou i nad výši zůstatku na našem účtu
- c) žádný rozdíl neexistuje, jedná se o tentýž pojem
- d) jiné

Graf 16 Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou

Otázka číslo 16

Bakalářské studium: 23 studentů zvolili možnost a), která nebyla správná, správně, tedy za b) odpověděli pouze 2 studenti

Magisterské studium: Převážná část studentů odpověděli opět špatně a to celých 20 studentů, pouze 5 studentů odpovědělo správně, b)

Interpretace výsledků

V oblasti finančních produktů jsou znalosti bakalářského a magisterského studia téměř vyrovnané. Pro obě skupiny je velkým problémem porozumět základním pojmům v oblasti finančních produktů a to především zkratce RPSN, jejíž znalost je při využívání bankovních služeb a produktů velmi důležitá. Také základní rozdíl mezi debetní a kreditní kartou označili studenti ve většině případů mylně a to přesto, že se jedná o karty, které většina z nich dnes již běžně a automaticky používají. I u vysokoškolských studentů tedy hrozí, že nedostatek pozornosti a informací může snadno způsobit potíže při užívání finančních produktů. Například zavedení výuky finanční gramotnosti také na vysoké školy by jistě bylo užitečné a myslím, že celá řada studentů by tuto možnost uvítali.

IV. OBLAST PRÁVA SPOTŘEBITELE

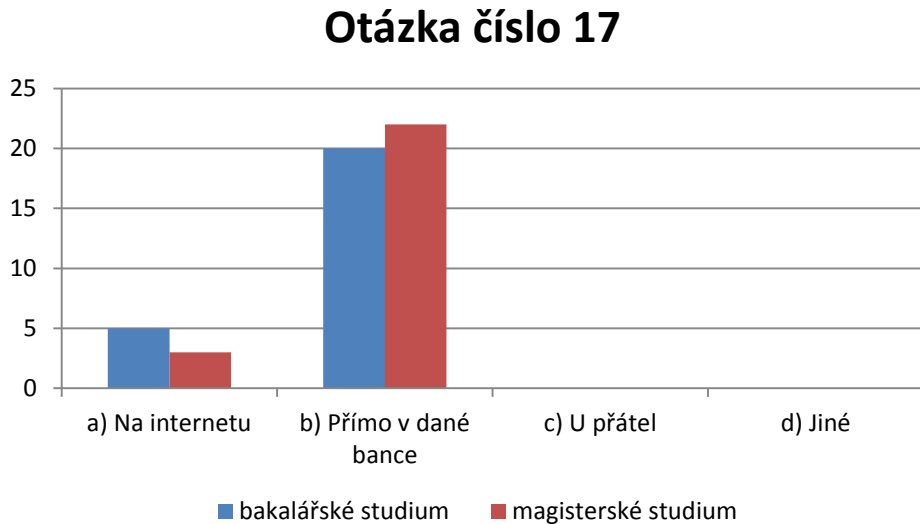
Č. 17 Pokud se potřebujete poradit ohledně nějakého bankovního produktu, či investice, kde získáváte informace?

- a) Na internetu
- b) Přimo v dané bance

c) U přátel

d) Jiné

Graf 17 Informace o finančních službách

Bakalářské studium: 20 studentů se zeptá na informace přímo v bance a jen 5 studentů si potřebné informace vyhledá na internetu

Magisterské studium: 22 studentů se zeptá na informace přímo v bance a jen 3 studenti si potřebné informace vyhledají na internetu

Č. 18. Pokud si objednáte zboží přes internet a dodají vám zboží poškozené, obrátíte se na?

a) Českou národní banku

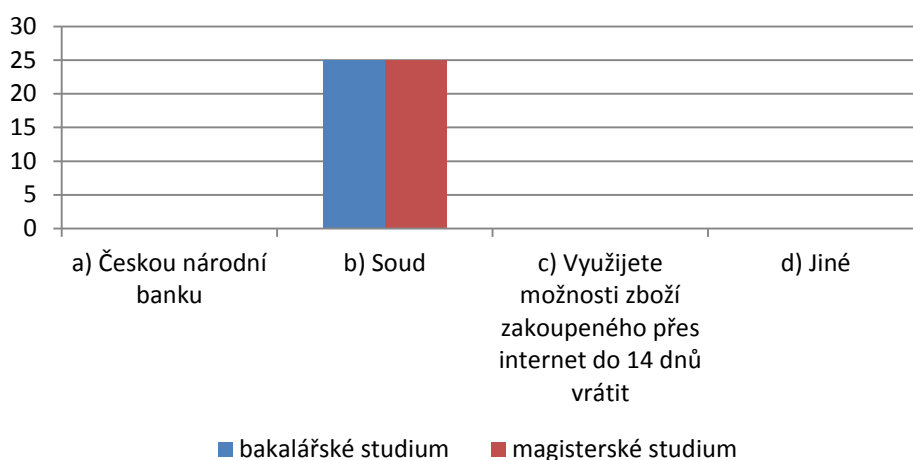
b) Soud

c) Využijete možnosti zboží zakoupeného přes internet do 14 dnů vrátit

d) Jiné

Graf 18 Vrácení zboží zakoupeného přes internet

Otázka číslo 18

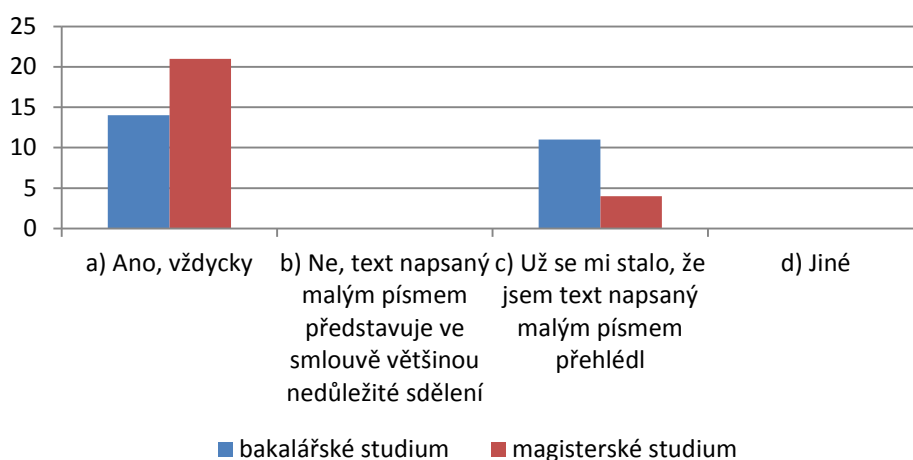
Bakalářské studium: Celých 25 dotazovaných studentů zvolilo odpověď b)

Magisterské studium: Celých 25 dotazovaných studentů zvolilo odpověď b)

Č. 19 Při uzavírání a podepisování jakékoliv smlouvy čtete pozorně a pečlivě smlouvu a největší pozornost věnujete textu napsanému malým písmem?

- a) Ano, vždycky
- b) Ne, text napsaný malým písmem představuje ve smlouvě většinou nedůležité sdělení
- c) Už se mi stalo, že jsem text napsaný malým písmem přehlédl
- d) Jiné

Otázka číslo 19

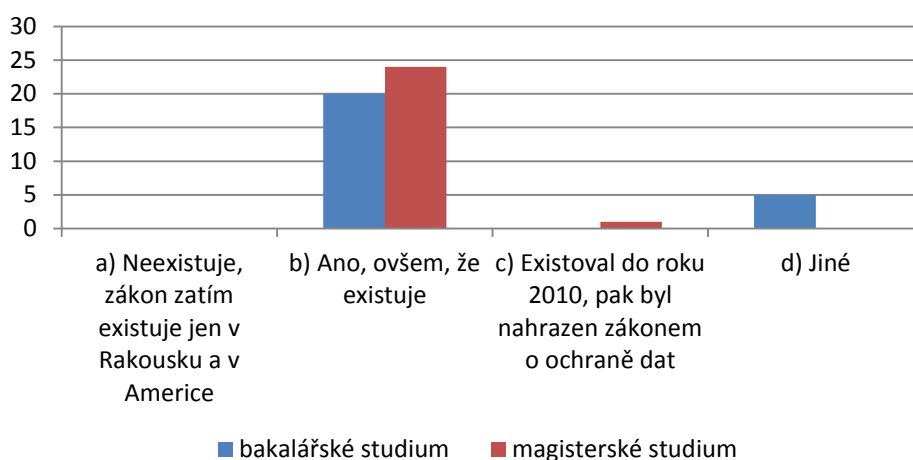
Bakalářské studium: 14 studentů při podpisu smlouvy věnuje malému textu velkou pozornost a 11 studentů uvádí, že se jim již podařilo text napsaný malým písmem přehlédnout

Magisterské studium: 21 studentů jsou při podpisu smlouvy pozorní a jen 4 studentům se podařilo text napsaný malým písmem přehlédnout

Č. 20 Existuje u nás zákon o ochraně spotřebitele?

- Neexistuje, zákon zatím existuje jen v Rakousku a v Americe
- Ano, ovšem, že existuje
- Existoval do roku 2010, pak byl nahrazen zákonem o ochraně dat
- Jiné

Otázka číslo 20

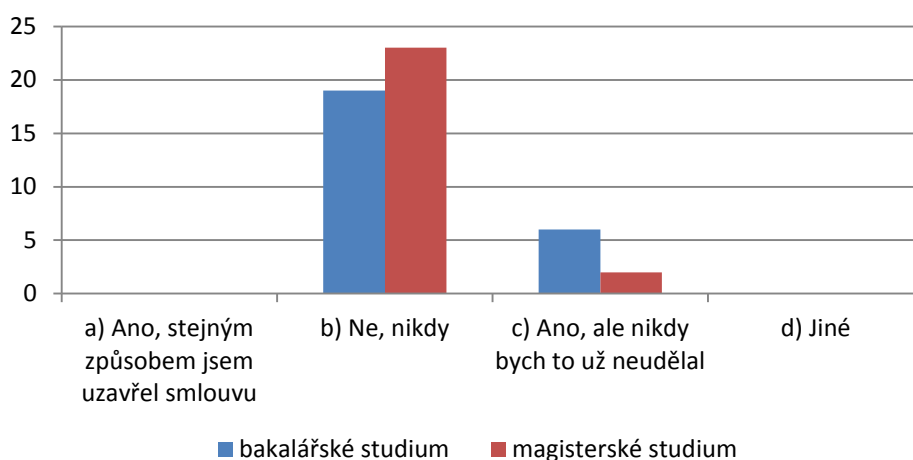
Bakalářské studium: 20 studentů ví, že daný zákon u nás existuje a 5 studentů zvolilo možnost jiné

Magisterské studium: 24 studentů ví, že u nás zákon existuje a pouze 1 student zvolil odpověď c)

Č. 21 *Necháte se často přemluvit k uzavření obchodu od „pouličních“ obchodních zástupců? (nejčastěji nabízí nové tarify mobilních operátorů)*

- a) Ano, stejným způsobem jsem uzavřel smlouvu
- b) Ne, nikdy
- c) Ano, ale nikdy bych to už neudělal
- d) Jiné

Otázka číslo 21

Bakalářské studium: 19 studentů by tuto možnost uzavření smlouvy nikdy nevolili a 6 studentů uvádí, že se jim již situace přihodila, ale příště by již podobnou věc neudělali

Magisterské studium: 23 studentů by tuto možnost uzavření smlouvy nikdy nevolili a 2 studenti tuto zkušenost již mají, ale příště by podobnou věc neudělali.

Interpretace výsledků

Co se týká ochrany práv spotřebitele, většinou studenti vědí, kam se obrátit na pomoc a jsou srozuměni s některými nástrahami, které pro ně společnost připravila, například ve formě nepřehledných smluv, či obchodování přímo „na ulici“, které není pro klienta vůbec příhodné. Studenti magisterského studia vycházejí v situaci ochrany práv spotřebitele o něco lépe než studenti bakalářského studiu a je to pravděpodobně opět dáno většími zkušenostmi a většími znalostmi v životě i v pracovních zkušenostech.

8.6 Závěr šetření

Finanční gramotnost vysokoškolských studentů je v základních věcech uspokojivá. V produktech, které běžně od bankovních institucí využívají, mají základní přehled a dokážou s nimi celkem snadno pracovat a kooperovat. Dle informací, které se k nim zatím ve společnosti dostávají, se snaží být zodpovědní a snaží se mít ve věcech, které užívají, přehled.

Co se týká vedení osobního rozpočtu, tak například většina studentů magisterského studia s určitou, alespoň minimální finanční rezervou do budoucna, počítá. A jsou si vědomi náhlé finanční situace, která může nečekaně nastat.

Co se ale týká užívání dalších, méně běžných finančních produktů a služeb, které zatím nevyužívají, ale vzhledem k budoucnosti je pravděpodobně využít budou, jejich informace jsou spíše nedostatečné. Přesná znalost základních pojmů neodpovídá zcela finančně gramotnému člověku. Výuku finanční gramotnosti také na vysokých školách bych viděla v budoucnu jako velmi užitečný prostředek, jak se vyhnout v této oblasti dalších problémů, které mohou při nedostatku informací nastat. Co se týká různých nástrah za strany obchodníků, jsou studenti obezřetní a zodpovědní, případně se ze svých chyb poučili. Důležitá je prevence, samostudium, získávání dalších a dalších informací a snažit se, veškeré nejasnosti, které v této problematice máme, pochopit, nechat si vysvětlit a vědět, že neznalost neomlouvá.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala finanční gramotností, která v dnešní společnosti představuje významný element. Finanční negramotnost je příčinou celé řady problémů nejen v oblasti finanční, ale postupně velmi negativně ovlivňuje také další složky života, především sociální a psychickou.

Cílem mé diplomové práce bylo poukázat na důležitost znalosti ekonomických pojmů, které by měl každý z nás ovládat. Nejedná se pouze o záležitost ekonomů, ale nás všech, kteří běžně využíváme nejrůznější finanční služby a produkty.

První kapitoly popisují pojem finanční gramotnost a věnují se také příčinám a důsledkům, které finanční negramotnost způsobuje. Velká část práce je věnována bankovní oblasti a vysvětlení základních pojmů, se kterými se při uzavírání smluv a půjček v bankách setkáváme. Poslední kapitoly nás krátce a obecně seznamují se dvěma pojmy, s exekucí a insolvenčí.

V práci je provedena analýza znalostí finanční oblasti u vysokoškolských studentů. Vypracovaným dotazníkem jsem se zaměřila především na 4 úkoly, které jsem si předem stanovila. Byla to základní orientace ve finanční oblasti a vnímání peněz, hospodaření s financemi a vedení osobního (rodinného) rozpočtu, využívání a znalost bankovních služeb a produktů a znalost a chápání práv spotřebitele. Dalším, závěrečným úkolem bylo celkové shrnutí schopností a znalostí vysokoškolských studentů ve finanční oblasti. Studenti nejsou zcela finančně negramotní. Mají základní přehled a v dané oblasti se orientují. Pokud se však ponoříme do jejich hlubších vědomostí, zjistíme, že informace chybí. A chybí informace právě ze znalosti základních pojmů, které jsou naprostou součástí komunikace mezi zákazníkem a klientem u bankovních (i nebankovních) institucí.

Budoucí sociální pracovník by se měl v dané problematice orientovat úspěšně a vzhledem k náplni a poslání svého zaměstnání, by měl být schopen spolupracovat a především pomáhat lidem, jimž v důsledku finanční negramotnosti hrozí, nebo již nastalo sociální vyloučení. Finančně gramotný sociální pracovník je sám finančně vyrovnaný a zodpovědný a tím je tedy i velmi dobrým pomocníkem při zvládnutí problémových situací svých klientů.

Shrnutí

Vývoj finanční gramotnosti

Development of financial literacy

Zuzana Stárková

Shrnutí

Ve své diplomové práci jsem se zabývala finanční gramotností, pojmem v dnešní společnosti velmi aktuálním. Do oblasti finanční gramotnosti spadá převážně oblast finanční a ekonomická, ale také sociální a psychologická.

Zaměřila jsem se především na oblast půjček u bankovních i nebankovních institucí, jakožto velkým nebezpečím pro člověka finančně negramotného. Věnovala jsem prostor vysvětlení hlavním pojmům z oblasti využívání finančních produktů a služeb. Pozornost byla věnována také důležité kapitole, ochrana práv spotřebitele a seznámení se obecně také s pojmy exekuce a insolvence.

Výzkumná část se zabývá finanční gramotností u vysokoškolských studentů a prostřednictvím dotazníků jsou zodpovězeny úkoly, které jsem si vzhledem k danému tématu stanovila.

Summary

This diploma thesis deals with the issue of financial literacy, which is a current topic for today's society. The area of financial literacy includes financial and economic issues, as well as social and psychological.

The thesis focuses mainly on the sphere of banking and non-banking loans, which may become source of serious problems for financially illiterate people. Enough room is devoted to explication of main key words from the area of financial services and products. Attention has also been dedicated to an important chapter of customer protection and also to topics of seizures and insolvency.

The practical part of the thesis deals with research of financial literacy among university students. Using analysis of submitted questionnaires, this part of the thesis tries to find answers to fundamental questions related to the theme of financial literacy.

Literatura:

HUBINKOVÁ, Zuzana. *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 280 s. ISBN 978-80-247-1593-3

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální práce v praxi*. 1. Vydání. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-x

NOVESKÝ, Ivan, et al. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. Vydání. Praha: COFET, a.s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0

SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance*. 1 vydání. Praha: Professional publishing, 2007. 257 s. ISBN 978-80-86946-41-2

STÁRKOVÁ, Zuzana. Finanční gramotnost. (bakalářská práce), Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce: prof. PhDr. Beáta Krahulcová CSc., obhájeno: 23.5.2011

VRBKOVÁ, Lucie. *Už nikdy dlužníkem*. 3 vydání. Praha: COFET, a.s., 2009. 97 s. ISBN 978-80-904396-0-3

Internetové zdroje

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. Národní strategie finančního vzdělávání. (online). Praha: 2010 (cit. 2010-11-05), Dostupné na: www.mfcr.cz

www.piaac.cz (cit. 2012-2-20)

www.ivig.cz (cit. 2012-2-20)

www.cofet.cz (cit. 2012-2-26)

www.coi.cz (cit. 2012-3-09)

www.msnt.cz (cit. 2012-3-09)

www.nuov.cz (cit. 2012-3-10)

www.vuppraha.cz (cit. 2012-3-10)

Seznam grafů

Graf 1 Bankovní účty	44
Graf 2 Platba kartou versus platba v hotovosti	45
Graf 3 Internetbanking – internetové bankovníctví	46
Graf 4 Hrubá a čistá mzda.....	47
Graf 5 Osobní rozpočet	48
Graf 6 Příjmy a výdaje	49
Graf 7 Finanční rezervy	50
Graf 8 Zajištění na stáří.....	51
Graf 9 Zodpovědné nakupování.....	52
Graf 10 Působení reklamy.....	53
Graf 11 Půjčky od přátel	54
Graf 12 Výpis z bankovního účtu	55
Graf 13 Roční procentní sazba nákladů	56
Graf 14 Úrok – znalost pojmu.....	57
Graf 15 Kontokorent	58
Graf 16 Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou.....	59
Graf 17 Informace o finančních službách	60
Graf 18 Vrácení zboží zakoupeného přes internet	61
Graf 19 Podepisování a uzavírání smluv	62
Graf 20 Zákon o ochraně spotřebitele.....	63
Graf 21 Uzavření smlouvy mimo kancelář	64

Přílohy

Příloha 1 - Dotazník

I. OBLAST PENÍZE

Č. 1 *Kolik bankovních účtů v současnosti používáte?*

- a) 1 účet
- b) 2 účty
- c) Více jak 2 účty
- d) Jiné

Č. 2 *V případě úhrady v obchodech využíváte spíše možnost platit kartou, nebo spíše v hotovosti?*

- a) Spíše kartou
- b) Spíše v hotovosti
- c) Dá se říci vyrovnaně
- d) Jiné

Č. 3 *Využíváte internetové bankovníctví?*

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím, co to znamená internetové bankovníctví
- d) Jiné

Č. 4 *Která mzda je vyšší? Hrubá nebo čistá?*

- a) Hrubá
- b) Čistá
- c) Jedná se o tentýž pojem
- d) Jiné

II. OBLAST HOSPODAŘENÍ DOMÁCNOSTI

Č. 5 *Vedete si svůj domácí rozpočet?*

- a) Ano, určitě
- b) Ne, nevidím k tomu důvod
- c) Jiné

Č. 6 *Jestliže jsou vaše měsíční příjmy nižší než vaše výdaje, znamená to, že váš osobní rozpočet je?*

- a) Vyrovnaný
- b) Přebytkový
- c) Deficitní
- d) Jiné

Č. 7. *Máte vytvořené pro případ potřeby alespoň minimální finanční rezervy?*

- a) Ano, minimální
- b) Ne, žádné rezervy nemám
- c) Nevím, co jsou to finanční rezervy
- d) Jiné

Č. 8 *Přemýšlíte nad svými finančními rezervami v souvislosti se stářím?*

- a) Ne, není třeba, stát se o mě v seniorském věku musí postarat
- b) Ano, člověk se dnes musí spolehnout sám na sebe
- c) Stáří je daleko
- d) Jiné

Č. 9 *Pokud máte v plánu koupit si věc, na kterou aktuálně nemáte finance?*

- a) Finance si půjčím od nějaké bankovní či nebankovní instituce
- b) Snažím se zvýšit si svůj příjem, abych si mohla věc koupit
- c) když na ni nemám peníze, věc si nekoupím
- d) jiné

Č. 10 *Nakupujete zboží dle nabídky v reklamách?*

- a) Ano, co je v reklamě, tomu věřím
- b) Ne, nakupuji bez ohledu na uvedení daného výrobku v reklamě
- c) Jiné

Č. 11 *Půjčujete si krátkodobě finance od svých přátel?*

- a) Ano, celkem často
- b) Ne, nikdy
- c) Už se mi to stalo
- d) Jiné

III. OBLAST FINANČNÍ PRODUKTY

Č. 12 *K čemu slouží výpis z účtu?*

- a) Jedná se o informaci pro klienta o všech pohybech peněz, které na účtu proběhly
- b) Výpis z účtu zasílají banky klientům v případě exekuce
- c) Výpis obsahuje informace pro klienta o tom, kolik peněz mu bylo vloženo na účet
- d) Jiné

Č. 13 *Víte co znamená zkratka RPSN?*

- a) Souhrn všech poplatků a jiných nákladů spojených s úvěrem
- b) Jedná se o zkratku roční pracovní neschopnosti zaměstnance, který přesto dostává minimální mzdu
- c) Úroková sazba úvěru
- d) Jiné

Č. 14 *Procento z dlužné částky, které bance zaplatíme, se nazývá?*

- a) Vklad
- b) Úrok

- c) Povinný poplatek
- d) Jiné

Č. 15 Co znamená pojem kontokorent?

- a) Uzavření dvou hypoték
- b) Účet, na kterém může klient čerpat do mínusu
- c) Způsob investice
- d) Jiné

Č. 16 Znáte rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

- a) Debetní karta nám umožňuje vybírat hotovost i nad výši zůstatku na našem účtu
- b) Kreditní karta nám umožňuje vybírat hotovost i nad výši zůstatku na našem účtu
- c) žádný rozdíl neexistuje, jedná se o tentýž pojem
- d) jiné

IV. OBLAST PRÁVA SPOTŘEBITELE

Č. 17 Pokud se potřebujete poradit ohledně nějakého bankovního produktu, či investice, kde získáváte informace?

- a) Na internetu
- b) Přímou v dané bance
- c) U přátel
- d) Jiné

Č. 18. Pokud si objednáte zboží přes internet a dodají vám zboží poškozené, obrátíte se na?

- a) Českou národní banku
- b) Soud
- c) Využijete možnosti zboží zakoupeného přes internet do 14 dnů vrátit

d) Jiné

Č. 19 Při uzavírání a podepisování jakékoliv smlouvy čtete pozorně a pečlivě smlouvu a největší pozornost věnujete textu napsanému malým písmem?

a) Ano, vždycky

b) Ne, text napsaný malým písmem představuje ve smlouvě většinou nedůležité sdělení

c) Už se mi stalo, že jsem text napsaný malým písmem přehlédl

d) Jiné

Č. 20 Existuje u nás zákon o ochraně spotřebitele?

a) Neexistuje, zákon zatím existuje jen v Rakousku a v Americe

b) Ano, ovšem, že existuje

c) Existoval do roku 2010, pak byl nahrazen zákonem o ochraně dat

d) Jiné

Č. 21 Necháte se často přemluvit k uzavření obchodu od „pouličních“ obchodních zástupců? (nejčastěji nabízí nové tarify mobilních operátorů)

a) Ano, stejným způsobem jsem uzavřel smlouvu

b) Ne, nikdy

c) Ano, ale nikdy bych to už neudělal

d) Jiné

Příloha 2 – Seznam poraden v ČR

Poradna při finanční tísní

www.financnitisen.cz

Americká 22

tel. 222 922 240

Praha 2

(Pobočky také v Ostravě, Ústí nad Labem a Litvínov)

Asociace finančních poraden

www.obcanskeporadny.cz

Jakubská 3

tel. 222 310 110

Praha 1

Poradna pro pomoc s dluhy

www.nedluzim.cz

Masarykovo nábřeží 246/12

tel. 774 776 277

Praha 1

Poradna Finance CZ

www.poradna.finance.cz

(online)